

KULTÚRA

ROČNÍK XIV. – č. 4

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

23. FEBRUÁRA 2011

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Sníмка: Timotej Križka

Tretie tisícročie dostalo do vienka niekoľko ťažko riešiteľných problémov, najmä chudobu, AIDS, globálne otepľovanie, otázku pitnej a úžitkovej vody. To všetko popri vojnách a terorizme.

Pokúsím sa odpovedať na otázky súvisiace s vodou.

Ide o problém interdisciplinárny. Jeho súčasťou je najmä extrémizácia poveternostných podmienok, otepľovanie zemského povrchu, neinvestovanie do ochrany proti povodňam, zanedbanie údržby tokov, dôsledky zlej urbanizácie v blízkosti tokov, odovzdanie zásobovania obyvateľstva pitnou vodou do rúk, ktorým ide o zisk a vysoké platy, ako aj ostatné zásahy do štruktúry riadenia vodného hospodárstva.

Globálne otepľovanie je realita. Podľa jedných je zapríčinené hromadením skleníkových plynov v atmosfére, spôsobené ľudskou činnosťou, čo narušilo rovnováhu žiarenia Zeme. Podnebie na Zemi sa v pomerne krátkej dobe dostane do stavu, v akom nebolo po celé milióny rokov: Do roku 2100, tvrdí táto skupina vedcov, by sa v porovnaní s dneškom teploty mohli zvýšiť až o šesť stupňov Celzia, čo by znamenalo katastrofu pre ľudské aj prírodné systémy. Je veľmi nepravdepodobné, že by ľudská civilizácia mohla tento nápor prežiť. Aj keby sa klimatické zmeny pohybovali v spodnej časti predpokladaného rozpätia, Zem by sa zmenila na nepoznanie."

V priebehu ostatnej miliardy rokov od vzniku života na Zemi došlo päťkrát k hromadnému vymieraniu druhov, ktoré vždy do istej miery súviselo s klimatickými zmenami. Najhoršie hromadné vymieranie druhov nastalo ku koncu Permu pred 250 miliónmi rokov, keď podľa všeobecne uznávaných štúdií

Fenomén voda

zaniklo vyše 90 percent života na Zemi. Podľa niektorých vedcov príčinou bolo globálne otepľenie, stanovené na šesť stupňov, čo je rovnaká miera oteplenia, ako predpokladajú vedci zo spomínanej skupiny, a to už

JULIUS BINDER

koncom tohto storočia. Planéta by globálne otepľenie prežila, ale nezvratne by stratila svoju biodiverzitu a možno by prišla aj o mnohých zo svojich ľudských obyvateľov.

Iný názor majú vedci hodnotiaci vývoj na Zemi z iného uhľa pohľadu. Nestotožňujú sa s názorom, že príčinou otepľovania je len ľudská činnosť. Tvrdenie, že otepľovanie zapríčiňuje hromadenie skleníkových plynov, považujú iba za pokus získať prostriedky na ďalšie výskumy. Najmä po tom, čo boli ich výsledky objektívne spochybnené. James Lovelock podrobuje kritike tvrdenie „že hromadné vymieranie druhov do istej miery súviselo s klimatickými zmenami“. Väčší znepokojujúci dôvod vidí v AIDS a v chudobe.

Nie je rozhodujúce, čo je príčina otepľovania, ale otepľovanie je realitou. Bude to mať jednoznačný vplyv na problematiku vody.

Na Zemi je 1 mld. 400 mil. 325 tis. kilometrov kubických vody. Je to závažné číslo.

Z toho len 2,5% svetového objemu vody je sladká voda, približne 377 tisíc kilometrov kubických, z toho 77% uskladnených v ľadovcoch - 290 000 kilometrov kubických, 23% je uskladnených v podzemí - 86 000 kilometrov kubických, 0,01% tečie v riekach - 1 500 kilometrov kubických

Téma vody, ktorá je životne dôležitá dnes i pre budúcnosť sveta a Slovenska, má niekoľko uhlov pohľadov. Jedným z nich je téma zásob pitnej vody a súvislosti s ňou, možnosti využitia, zásob vody, ktoré sa nachádzajú na území Slovenska, a situáciu s pitnou vodou v Európe v globále.

Voda, fenomén prírody, plní v nej nezapustiteľnú biologickú funkciu. Podmieňuje život organizmov, mikroorganizmov, nižších a vyšších živočíchov, i človeka. Má priamy a nepriamy vplyv na ľudskú činnosť a je základnou alebo sprostredkujúcou surovinou.

Voda plní tiež významnú zdravotnú funkciu v oblasti osobnej, verejnej či komunálnej hygieny. Voda a vodné plochy v krajine plnia esteticko-krajinárske úlohy, umožňuje vodné športy a priaznivo pôsobí aj na psychiku človeka. Z uvedeného vyplýva, že voda a vodné zdroje sú jedným z rozhodujúcich faktorov životného prostredia.

(Pokračovanie na 10. strane)

Stále ma prekvapuje nekončiaci sa rozdeľovanie spoločnosti, ktoré trvá už viac ako dvadsať rokov. Áno, rozdelenie je zlé, ale trvá omnoho dlhšie, podotkne niekto pravdivo. Hej, každá spoločnosť sa dajako člení, diverzifikuje. Nakoniec, ani včelí úl nie je iba spoločenstvo robotníc. Ale aj včely vedia, že musia pracovať pre svoje spoločenstvo, a nie pre cudzí úl. Nebojujú navzájom, ale obraňujú svoj domov proti votrelcom, neraz mnohonásobne silnejším.

Nás však ktosi parceluje s celkom iným cieľom ako rozdeľovať úlohy na povznesení krajiny. Nás stáročia parcelujú s cieľom mocensky pokryť tento priestor, ktorý nazývajú „čierna diera“. Ale vari o čierne diery treba mať záujem?

Nie, „čiernymi dierami“ sa zvyčajne nazývajú potenciálne raje. Vari si nespomínate na detstvo, keď ste sa hrali na piesku? Vždy sa našiel niekto, kto pieskovisko ohovoril alebo

O Popoluške

TEODOR KRIŽKA

pošpinil, či úplne zničil. Príčin sa našlo vždy dost - egoizmus, žiarlivosť, chamtivosť, i prostá pudová zloba.

A tak i Slovensko je objektom kampaní, a nielen ono. Stačí si zapnúť ktorýkoľvek televízny seriál - aktuálny protivník je vždy ten najhorší gauner, podliak, mafián, deviant a vrah. Podľa národnosti televízneho prototypu zla poľahky určíte, kto je komu na svetovej šachovnici protivník. Resp. ktorý národ mal to šťastie, že jeho etnogenéza prebehla práve na ložiskách budúcich nálezísk drahých kovov, nerastných surovín či ropy, alebo prasto na prístupovej ceste k nim.

Slovensko patrí ku krajinám, po ktorých vojská maširujú sem a tam. Nakoniec, stačí sa pozrieť na zrúcaniny našich hradov. Ony sú iba malým dôkazom toho, že tu nikdy nikto nijakú čiernu diery nehľadal. Naopak, vždy sa toto bohaté, rozmanité a krásne územie komusi pozdávalo ako vhodná destinácia - raz ako zásobáreň pekných otrokyní a statných otrokov, predávaných na svetových trhoch, inokedy ako nálezisko zlata a striebra, no často ako zásobáreň ľudského potenciálu v prípade demografickej krízy. Tri milióny Slovákov, ktorí sa vo svete ešte rozepamätávajú na vlast' svojich predkov, sú toho dostatočným dôkazom. Nik k nám totiž nechodil s veľkorysou ponukou zvýšiť našu životnú úroveň a povzniesť náš národ kultúrne, ale s kalkulom, koľko si toho nahromadí a pekne krásne odvezie k sebe domov. Ideológia v tomto zámere boli iba mimikri, iba Popoluška, ktorá za noc prebrala celé merice hrachu a šošovice.

A týmto cieľom vyhovuje nielen ono nadávanie Slovensku do čiernych dier a Popolušiek, ale aj svár. Vždy sa nájde niekto, komu sa prizná krivda a koho treba chrániť proti majorite, aby bolo na rozbroje a zrady. Aby bol úl rozdelený zvnútra. Aby spoločenstvu nevládol zákon prežitia, ale samovražedná schizofrénia a nevraživosť.

Len si pozrite tváre a najmä skutky našich politikov, a hneď vám bude jasné, ktorý kam patrí. Hoci každý z nich má plné ústa ušľachtilých zdôvodnení svojich zlyhaní...

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i reverendu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis. sv. Pius X.

Tí ktorí sme sa trochu skoršie narodili, v začiatkoch gymnaziálnych štúdií sme mali povinný jazyk latiný. Tento jazyk potrebovali študenti, ktorí chceli ďalej študovať lekárstvo, právo, teológiu. Súčasťou výučby latinu boli i rôzne citáty, úryvky. Na naše dnešné politicko-ekonomické problémy sa veľmi hodí jeden úryvok z vystúpenia rímskeho senátora na zasadnutí senátu, kde ohnivo rečnil a medzi iným povedal: Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra? Čo v preklade znamená Dokiaľ ešte budeš Katilina zneužívať našu trpezlivosť? Tento výrok by bol dnes v našom parlamente veľmi aktuálny. Mali by sa ním naši poslanci spýtať ministra financií Mikloša, dokiaľ bude tento ubiedený národ zdierať a svoje ekonomické reformy zdôvodňovať nepravdami.

Tento náš minister v rokoch dvoch Dzurindových vlád robil ekonomické reformy, ktoré si odniesol na svojich bedrách radový občan s tým, že bolo potrebné si utiahnuť opasky aby sme sa po prijatí reforiem mali lepšie. Toto sa dialo za hospodárskeho rozmachu, kedy sa k nám hrnuli zahraniční investori a privatizovali sa strategické energetické podniky.

Po privatizácii Slovenského plynárenského priemyslu išli ceny plynu rapídne hore. Máme v živjé pamäti výroky ministra financií, že to musí byť, dôvodom sú vyššie náklady. Dodávky plynu sa rozdelili na dodávky pre podnikovú sféru a pre domácnosti. A práve u dodávok pre domácnosti sa náklady rapídne zvýšili. Pravda bola niekde inde. Náklady sa zvýšili ale z dôvodu privatizácie, noví majitelia potrebovali zdvihnúť svoje zisky, veď preto išli do privatizácie.

Ceny elektrickej energie išli takisto rapídne hore. I tu došlo k nárastu nákladov, ktoré bolo potrebné riešiť cenami. Pravda je tiež niekde inde. Náklady sa zvýšili ale tým, že došlo k takému nerozumnému opatreniu, akým bolo rozdelenie Slovenských elektrární na podniky, ktoré elektrickú energiu vyrábajú, ktoré ju predávajú a ktoré majú na starosť rozvodnú sieť. Keď to dobre nešlo, tak sa urobila ďalšia reorganizácia, vy-

tvorili sa ďalšie tri organizácie, podľa rajonizácie.

Takto dopadla i doprava. V automobilovej doprave bolo známe, že nákladná doprava dopláca na osobnú, nákladná bola vysoko rentabilná a osobná bola stratová. Naši múdri ekonómovia na to prišli a hneď to zhodnotili. Nákladnú dopravu od osobnej odčlenili, vysoko rentabilná sa sprivatizovala a tá stratová sa nechala na krku štátu, nech tieto straty znáša štátna kasa alebo pôjdu hore ceny dopravného. Dnes súkromní prepravcovia, majitelia stoviek

Naša trpezlivosť

kamiónov, sú milionári a osobná doprava sa topí v dlhoch. V železničnej doprave je situácia obdobná. Táto sa rozdelila na tri subjekty. Nákladná, osobná a koľajová. Zisková nákladná vykrývala straty osobnej a za používanie koľají sa predsa neplatilo.

Toto je všetko za nami, dnes už môžeme iba konštatovať, že všetky tieto reorganizácie v energetike i v doprave viedli k tomu a mali iba jeden cieľ. Čo je rentabilné sprivatizovať a čo je stratové nechať na krku štátu s priamym dopadom na občana. Za Ficovej vlády ceny postáli, ten tlak na občana ustal. Prišla nová vláda a s ňou staronový veľký ekonomický reformátor minister financií a znova sme tam, kde sme boli v rokoch jeho veľkých ekonomických reforiem a znova je potrebné si utáhať opasky, aby potom bolo lepšie.

Dôvodom dnešných ekonomických reforiem podľa ministra Mikloša je jedine to, ako nezodpovedne rozhádzovala peniaze predchádzajúca vláda. Ani slovom o tom, že za vlády Fica postihla celý svet finančná a následne hospodárska kríza.

Dnes si skutočne musíme utáhať opasky, ale nech sa to nedeje klamstvami, ale skutočne preukázanými dôvodmi. Ceny plynu idú zasa hore, dôvodom sú vyššie náklady, možno i nejaký rast cien v SPP. Ešte nikdy sa nepreukazovalo, aké úsporné opatrenia sa prijali v riadiacej a organizačnej práci SPP. Koľko prostriedkov ide na propagáciu SPP, ktorú vôbec nepotrebuje,

koľko peňazí by sa ušetrilo pre domácnosť, keby sa sponzorsky nepodporovali rôzne pochybné akcie, nehovoriac o jedných z najvyšších platových príjmov.

Ceny elektrickej energie idú znova hore. Dôvod je skutočne neuveriteľný. Predajcovia elektrickej energie túto nakupujú od výrobcov, ktorí túto vyrábajú z alternatívnych zdrojov a tá je neporovnateľne drahšia ako z dosiaľ vyrábanej energie, to znamená z EMO Mochovce, z vodných alebo z tepelných elektrární. Toto je zasa jeden veľký podvod na našom občani.

Ide tu znova o veľký biznis, zisky do vrecka ziskuchtivých podnikateľov. Tie alternatívne zdroje, to je totiž vietor a slnko.

Spred dvoch rokov, tu, pod komínmi mochovskej atómy, na veľmi úrodnej ormej pôde, sa pripravovala výstavba veterného parku na výrobu elektrickej energie. Investor našľuboval obciam horľivé príspevky do obecnej pokladne, na celom Slovensku nastal veľký boom na výstavbu veterných parkov ale i veľký odpor so strany obyvateľov postihnutých oblastí. Vďaka hlavne tomuto odporu i odporu ochranárov, projekty neprešli a nedostala sa ani podpora od štátu. Na rad prišlo slnko a s ním ďalší podnikatelia. Chodili po obciach a zasa sľubovali starostom a poslancom ohromné peniaze do obecnej kasy. Našu úrodnú zem mali pokryť obrovské plochy slnečných kolektorov. Scenár sa zopakoval, u občanov ani táto alternatíva neprešla, vládne orgány zmenili názor a prestali so sľubmi o podporu i z európskych fondov. Firmám, ktoré za drahé peniaze nakúpili pôdu pod slnečné kolektory, zostali iba oči pre plač. Pritom je zaujímavé, že i vládne orgány nepodľahli tlaku Európskej únie na využívanie alternatívnych zdrojov, ale zvolili cestu dobudovať Mochovce a hľadať riešenie pre Bohunice.

To tu vládla ale iná vláda. Táto vláda sa k tomuto ešte nedopracovala, ale jedno je už isté. Ceny elektrickej energie idú hore a to z dôvodu nákupu elektriny z alternatívnych zdrojov. Takto to bolo oficiálne v médiách prezentované. Toto je skutočne na neuverenie. Ak by toto mala byť pravda, tak veterný park a slnečné kolektory sa posta-

via za peniaze Európskej únie, slnko a vzduch je zdarma, tak nemala by byť táto energia lacnejšia ako napríklad z uhlia? A znova sme pri zisku do vrecka podnikateľa a prevádzkovateľa.

Nedávno prebehla v televízii informácia, v ktorej sa pri zdôvodňovaní zvýšenia cestovného porovnávalo cestovné v západných štátoch a u nás. Sme neporovnateľne najlacnejší. Tak prečo vlastne plačeme? Odpoveď je jednoduchá. Dnes najviac plačú Gréci a Íri, ako im nechceme pomôcť z ich biedy. Tá odpoveď je v porovnaní napríklad v priemernom starobnom dôchodku u nás a v Írsku alebo v Grécku. Je to porovnateľné?

Iný príklad bol prezentovaný v televízii, ako za západnými štátmi ešte neporovnateľne zaostávame v bytovej otázke. Vo vyspelých západných štátoch najviac zo spotreby obyvateľstva pohltí nájomné za bývanie, niekde až 40% z príjmu. U nás to pre porovnanie tvorí iba 2%. Tento rozdiel sa bude pomaly vyrovnávať a to nastane vtedy, keď mladí ľudia budú musieť ísť do nájomných bytov z dôvodu, že štát im už neposkytne bývanie vo svojom. Havlove králikárne sú obsadené, ľudia ich kúpili po revolúcii za smiešne ceny napríklad trojizbový byt za 20 000 Sk, ktorý dnes sa predáva za 60 000 Euro. Mladá rodina na to dnes skutočne nemá.

Tieto moje postrehy určite nenabádajú k trpezlivosti. A to sme sa ešte nedostali k

ostatným úsporným opatreniam nášho ekonomicky mimoriadne podkutého ministra financií a v pohybe, ktorý nastal po 1. 1. 2011 v cenách.

Prvý deň v novom roku som cestoval 5 km do blízkeho mesta, vodič autobusu pýtal odo mňa za lístok 30 centov. V minulom roku som platil 20 centov. Vtedy mi napadlo, že od 1. 1. 2011 sa predsa ceny cestovného upravili, a to hore o 10%. Ale veď z 20 na 30 nie je 10%. A to je iba cestovné. Od 1. 1. 2011 došlo k úprave všetkých cien, zvýšila sa DPH, vieme si vôbec predstaviť, aký chaos nastal v pohybe cien? Kto je zodpovedný za túto „ľudovú umeleckú tvorivosť“? Kto na to doplatil? Predsa občan, ten sa zdiera najľahšie a ani veľmi nerepece.

Minister financií potrebuje skutočne v štátnej kase veľa peňazí, napríklad i na to, aby zaplatil viac ako 600 tisíc eur občanom, ktorí sa sťažovali v Štrasburgu na liknavosť a prietahy našich súdov. Nemal by si toto vyinkasovať u sudcov napríklad tým, že im to zosobní v rozpočte? To si určite netrúfne.

Staré porekadlo hovorí, že trpezlivosť ruže prináša. Tak teda počkajme, kedy zakvitnú. Na to čaká zrejme i náš veľký ekonóm - minister financií. Veď ešte nikto v parlamente sa ho neopýtal, dokedy túto našu trpezlivosť zneužívať bude.

JÁN TRUNGEL

Michail Alukov

Amerika 1861, Slováci v Maďarsku 2011

Na začiatku druhej polovice 19. storočia vypukla americká občianska vojna, ktorej prischol názov Sever proti Juhu. V januári 2011 vyvrcholil volebný zápas medzi dvoma koalíciami Slovákov v Maďarsku v menšinových voľbách a tým aj o zastúpenie v Celoštátnej slovenskej samospráve a tiež o teritoriálne zastúpenie poslancov v piatich župách.

Pri obidvoch uvedených udalostiach nachádzam určitú paralelu. Kým sa v Amerike bojovalo o ekonomické a sociálne rozdiely dvoch teritórií, dve koalície Slovákov v Maďarsku sa uchádzali u svojich voličov o priazeň v počte zvolených poslancov.

V nerovnom zápase koalícia Únia, vedená J. Fuzikom a zložená z členov, inštitúcií a spolkov žijúcich a fungujúcich aj zo štátnych príspevkov o dobre platených funkcií a povolanií, sa snažila o udržanie svojho doterajšieho mocenského a existenčného postavenia. Koalícia Spolu vedená Imrichom Fuhlom, podľa prvých považovaná za plebejcov zaoberajúcich sa folklórom a márnym bojom o skutočnú slovenskosť a zastúpených zväčša z chudobnejšieho severu a peštianskych spevosúboristov a dôchodcov. Ako mnohých poznám, väčšinou ide o obetavých a presvedčených Slovákov.

To sa nedá povedať o samozvanej elite, medzi ktorými je aj donedávny šéf jednej župnej slovenskej samosprávy, večný a totalitný funkcionár, ktorý ako ofícier oslobodzovateľ spolu s ruskými okupantmi v roku 1968 Slovákov od kontrarevolúcie. A je len samozrejme, že slová jemu podobných ľudí sa nezhodujú s činmi. Veľa slov, fráz a samochvál - to sú príznaky večných funkcionárov a ich blízkych spolupracovníkov a spojencov.

To sa stalo aj staronovému predsedovi Celoštátnej slovenskej samosprávy J. Fuzikovi, ktorý si nevážil slova a pre TASR o výsledkoch uvedených volieb - zrejme zvyknutý zvrchostolom a na fórach tárať a hádzať „hauznumerá“ ako z rukáva, alebo ako sa hovorí, od buka do buka - pravdepodobne alebo úmyselne zabudol, že tým urazil svojich hűzvenatých a o nič nie slabších súperov a myslel si, že si tieto

slová nikto nevšimne. Zabudol, že svet a aj jeho súper i žijú vo vyspelej informačnej spoločnosti a že dnes je už všetko vďaka internetu verejné, a na to je práve jeho najväčším odborníkom „jeho zamestnanec“, zakladateľ portálu a jeho súper vo voľbách Imrich Fuhl.

Pán predseda nevážil slova a chvastavo povedal, že vo voľbách koalícia Únia, ktorej bol volebným šéfom, vraj sama získala viac než Zväz (koalícia Spolu) s 5-6 organizáciami.

Ak sa však pozerám na výsledky vydané volebnou komisiou, kde hlasov bolo 484 a Únia získala len o jeden mandát viac, je ich mizernou výhrou. Pritom výsledky teritoriálnych volieb do piatich žúp prehrala s koalíciou Spolu oveľa vyššie.

Nie je potom div, že I. Fuhl ako volebný líder napísal, že J. Fuzik klame. Toto slovo bolo ešte na také konštatovanie slabé, viac by vyznelo slovo lož - a ako sa hovorí, lož má krátke nohy.

Z aktuálne uverejneného Protestu predstaviteľov a organizácií koalície Spolu som sa dozvedel, že za toto slovo, ktoré napísal Imrich Fuhl z titulu svojho líderstva, a nie zamestnanca vydavateľstva CSS Legatum, bol vyhodnený ako technický redaktor Ľudových novín z práce.

Toto nemá obdobu ani v Bielorusku. Za názor sa už ani tam netrestá.

Vyzerá to tak, že Ján Fuzik a jeho úslužný podriadený šéf vydavateľstva nemá právnik, alebo ho má slabého, keď si neuvedomuje, akého surového aktu sa na bezbrannom dopustil. Obaja vstúpia do histórie Slovákov v Maďarsku, na čo sa dlho nezabudne a bude veľkou škvrnou na mene Slovákov v Maďarsku, a to nielen na ich rozdelení, ale ešte viac na ich zrýchlenej asimilácii. Morálnu a finančnú stratu, ktorú verím, nezávislý súd v demokratickej krajine prizná v prospech novinára a básnika, si odnesú na svojich aktivitách každoročne ubúdajúci Slováci v Maďarsku. Žeby aj páni Ján Fuzik a Juraj Ando?

Páni funkcionári, máte čisté svedomie, budete pre svoju ješitnosť spokojne spávať?

JÁN L. ZOMBORSKÝ

Rok novej nádeje a zvýšenej opatrnosti

Ekonomicí liberáli, po frustrujúcich zážitkoch z predchádzajúcich rokov, ku koncu roka 2009 začali opäť sebedovode ohlasovať koniec krízy a začiatok nového, tentoraz už skutočne trvalého oživenia svetovej ekonomiky. Dnes, na začiatku roka 2011, je opäť všetko po starom. Kríza pokračuje a v USA aj v Európe vyhrali politické zápasy tzv. finanční jastrabi, pravda, o deti do barančieho rúcha „zodpovednej pravice“. Napriek volebnej prehre získali politickú moc aj v Česku a na Slovensku. Najväznejšiu porážku však od nich utrpela „Obama-ma“ Amerika. A to napriek všemožnému úsiliu mnohých vplyvných obhajcov zvyšovania verejnej spotreby ako významného motora oživenia ekonomiky. Darmo Paul Krugman, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu a Martin Wolf, renomovaný redaktor Financial Times, tvrdia, že rozpočtové reštrikcie (presadzované tzv. „zodpovednou pravou“-p. a.) úplne zlikvidujú začínajúci sa proces oživenia vo všetkých významných svetových ekonomikách.

Walden Bello (ďalej len W. B.), profesor politických a sociálnych vied na Univerzite Filipín (Manila), vo svojom článku „Perspektívy svetovej ekonomiky v r. 2011“ zasa píše, že USA (i Európa) svojimi konkrétnymi krokmi akoby ešte prehlbovali krízu a dlhodobú stagnáciu. Vraj niektorí analytici v takomto postupe vidia začiatok roz-pájania sa ekonomík ázijského východu a iných rozvojových oblastí s ekonomikami „Západu“.

Faktom je, že zatiaľ čo ekonomika USA a Európy stagnuje, Čína na podporu svojej ekonomiky prijala už začiatkom r. 2009 také stimuly, s pomocou ktorých nielenže znovu naštartovala dvojciferný hospodársky rast, ale vytiahla z recesie a podnietila k rastu aj iné ázijské, najmä susedné ekonomiky (od Singapuru až po južnú Kóreu). A to tak účinne, že prakticky v priebehu jediného roka, tzn. už vlni, priemyselná produkcia Ázie prekonalala svoju historicky najvyššiu úroveň.

Pokračuje teda Ázia inou cestou ako Európa a USA, začali sa ich ekonomiky „rozpájať“, pýta sa W. B. a pokračuje: „Rozpočtové deficity vo väčšine krajín nevznikli bezdôvodne, ale preto, aby vlády pomocou nich stabilizovali finančný systém, brzdili kolaps reálnej ekonomiky a čelili nezamestnanosti“. (Týmto bola motivovaná aj snaha bývalej vlády SR pokračovať čo najrýchlejším tempom vo výstavbe diaľnic.) Ako inak možno riešiť celý komplex - nielen materiálnych - problémov, ktoré nezamestnanosť spôsobuje jednotlivcom, rodinám a následne celej spoločnosti?! Paradoxne, práve finančným „jastrobom“ v USA i v Európe sa podarilo zneužiť rozhorčenie ľudí nad nezodpovednými excesmi (ich) finančného sektora, ktorý urýchlil príchod krízy, na to, aby presadil princíp tzv. „rozpočtovej zodpovednosti“, ktorý pôsobí ako brzda, a nie motor hospodárskeho rozvoja.

USA vykazujú vyšší deficit ako Slovensko, nad 9% HDP, avšak ani to nie je ešte žiadny enormný deficit, ako tvrdia „jastrobi“, no dokázali ním tak vystrašiť obyvateľstvo, že v súčasnosti sa väčšina Američanov tohto deficitu a zadlženia krajiny obáva viac ako ďalšieho zvyšovania nezamestnanosti a prehlbovania stagnácie. Aj slovenským a českým „jastrobom“ sa podarilo ohlúpiť voličskú verejnosť. Vyhlasujú, že nesmieme žiť na dlh a zadlžiť budúce pokolenia a pritom majú postarať sa „ihs“ generácií svojich potomkov. Prečo ich trápi osud detí tých, ktorých v privatizácii štátneho majetku tak nehorázne o všetko olúpili? Pažravosť s akou sa usilujú čo najrýchlejšie sprivatizovať ešte aj posledné omrvinky štátneho majetku (teplárne, letisko, a i.) a ich snaha spolplatiť štúdium mládeže a zdravotnú starostlivosť všetkých občanov ich plne usvedčujú zo zákernej neúprimnosti a podvodu, ktorý spáchali na voličoch a z toho, že im vôbec nejde o budúce generácie, ale len a len o svoj okamžitý pros-

pech (aj za cenu sociálnych nepokojov).

Podľa W. B. v USA došlo k ďalšiemu výraznému posunu na osi logiky rozumu a logiky ideológie v prospech logiky ideológie, keď ani „nepriestrelný“ argument Demokratov, podľa ktorého podporné stimuly do sféry verejnej spotreby boli nevyhnutné k ozdraveniu a tvorbe pracovných miest, nepresvedčil dostatok Američanov. Oni naopak uverili „posolstvu“ Republikánov, že ďalšie stimuly na podporu verejnej spotreby - navyše k „Obamovmu baličku“ schválenému už v r. 2009 v hodnote 787 mld. dolárov - by boli len ďalším krokom k „socializmu“ a „strate ich osobnej slobody“.

V Európe tzv. keynesisti tvrdili, že nie rozpočtová prísťnosť, ale uvoľnenie by nielen pomohlo Írsku a problémovým juhoeurópskym ekonomikám, ale tiež silnému nemeckému ekonomickému stroju, ktorý by napr. do nich mohol umiestniť celý svoj export. Ich hlasy neboli vyslyšané, pretože aj Európa podľahla falošným „argumentom“, podľa ktorých by to bol najlepší spôsob, ako ďalej pomáhať nezodpovedným hedonistom od stredozemného mora a írskym márnotrátnikom. Tlmočníkom týchto názorov na Slovensku sú najmä predsedníčka vlády I. Radičová, R. Sulík a I. Mikloš. Radičová, ktorá je tak, napriek reálnej politike, ktorú vykonáva, podľa prieskumu verejnej mienky, najdôveryhodnejšou političkou v SR.

W. B. tvrdí, že tzv. „Triumf rozpočtovej prísťnosti“, ktorý v USA a Európe zvíťazil, vyradil tieto dva potenciálne motory ekonomického oživenia z činnosti a kladie si otázku, či vývoj v Ázii je iný a či jej ekonomika môže umiesť celú ťarchu globálneho oživenia, alebo bude ekonomická budúcnosť Ázie iná, ako budúcnosť tzv. centrálnych ekonomík (USA + Európa)?

Myšlienka, že vývoj v Ázii sa bude uberať iným, osobitým smerom nie je nová. Objavuje sa už od r. 2007, keď finančná kríza začala pre-máhať ekonomiku USA. Ukázalo sa, že Číne ani ostatným ekonomikám ázijského východu nezáleží na tom, aby satureovali prebytky ekonomiky USA, naopak, drasticky ich najmä v rozmedzí 4. štvrtroka 2008 a prvého polroka 2009 odvrhli. To bol dôvod, prečo milióny Číňanov opustili pobrežné ekonomické zóny, v ktorých pracovali a vrátili sa na vidiek, píše W. B. a dodáva, že vtedy čínska vláda, aby zamedzila panike, ktorú „sťahovanie národov“ sprevádzalo, siahla po tom, čo Charles Dumas(2), autor Globalisation Fractures, charakterizoval ako „násilný vnútorný stimul“. Mal hodnotu 4 bilióny juanov (cca 580 mld. dolárov) a nielen obnovil dvojciferný rast jej ekonomiky, ale dal regeneračný impulz aj iným ekonomikám ázijského Východu. Keďže Európa a USA upadli do stagnácie, tento vývoj vo Východnej Ázii opäť oživil myšlienku na jej (ekonomické) odpojenie od Európy a USA, čo nedávno podporil aj predseda KS Číny, ktorý vyhlásil, že sa vytvorila situácia (v Číne) na zmenu hospodárskej politiky smerom k uprednostneniu rastu na báze vnútornej spotreby pred rastom orientova-

ným na export. Pravdou však je, že rast orientovaný na export zostáva naďalej strategickou osou ekonomickej politiky Číny, čo prezrádza jej tvrdošijná nechuť valorizovať juan na jeho reálnu hodnotu. Dôvodom takéhoto postoja je podpora konkurencieschopnosti exportu.

Fáza podnetov do rastu vnútornej spotreby sa teda zdá skončená a Čína sa podľa Dumasa nachádza „v procese masívneho prechodu od účinného stimulu vnútornej spotreby k čomusi veľmi podobnému na Business as usual z r. 2005-2007: mierne prehraty rast orientovaný na export“. A hoci v ukazovateľoch obchod/HDP a export/HDP Čína už prevyšuje, resp. dosahuje úro-

ako každá totalita v histórii, to má zrátané a pretože táto totalita kapitálu, či ak chcete, zlatého teľaťa, bola a je vo svojej rafinovanej a globálnej podobe oveľa neľudskejšia ako všetky jej predchodkyne, jej ohlasovaný koniec je celkom isto dôvodom na radosť a novú nádej. Ale aj na zvýšenú opatrnosť - aby „zdochýňajúci kôň“ v predsmrtnéj agónii neuvrhol ľudstvo do globálnej, tzn. celosvetovej, totálnej, vojny.

POZNÁMKY:

1. WALDEN BELLO, (* 1945 Manila) - Dr. sociológie Princetonskej univerzity (1975), profesor politických a sociálnych vied na Univerzite Filipín (Manila), člen Medzinárodného inštitútu v Amsterdame, prezident Freedom from Debt Coalition,

veň 60% a 30% - čo nasvedčuje tomu, že nemôže byť naďalej závislá od vonkajšieho dopytu, aby kontinuálne pokračovala v raste - je zrejme, že z rôznych príčin bude jej proexportné úsilie v najbližšom období ešte gradovať. Takýto vývoj narazi na podobne zamerané úsilie USA a Európy. Preto je pravdepodobné, že sa USA s EÚ čoskoro dohodnú na účinných opatreniach proti prílivu ázijského exportu do ich záujmových teritórií, teda do celého mimoo-ázijského sveta. Ochrannárske opatrenia USA a Európy však nebudú pôsobiť pozitívne na globálne oživenie ekonomiky, ale podľa (W. B.) spôsobia globálnu defláciu - a to nie je povzbudivá perspektíva.

Čo teda čaká svet v r. 2011? Blíži sa koniec globalizácie sveta? Jeffrey Garten, štátny podtajomník pre obchod vo vláde Billa Clintona, sa obáva, že v r. 2011 a rokoch nasledujúcich svet očakávajú chvíle mimoriadnych turbulencií (zmätku) a pokračujúci úpadok globálneho ekonomického poriadku. Zrejme takýto vývoj s narastajúcimi obavami očakáva aj čoraz väčšia časť elity, ktorá kedysi ohlasovala dobrú zvesť o globalizácii.

Existuje však aj iná „názorová skupina“. Na rozdiel od vystrašených globalizačných panákov nevidia v konci globalizácie koniec sveta a do budúcnosti sa pozerá azda až príliš optimisticky, keď predpovedané turbulencie a sociálne konflikty považuje iba za nevyhnutné sprievodné javy zrodu nového svetového poriadku. Ani s jej názormi nemusíme bezvýhradne súhlasiť, faktom však je, že globalizačná totalita, tak

analytik senior na Focus on the Global South. V súčasnosti je členom aj Sne-movne reprezentantov Filipín za stranu Akbayan. Je autorom početných publikácií o Ázii a globalizácii, medzi ktorými treba vyzdvihnúť najmä Dilemmas of Domination: the Unmaking of the American Empire (2005), The Anti-Development State: the political economy of permanent crisis in the Philippines (2004). Jeho články publikujú napr. Review of international Political Economy, Third World Quarterly, Foreign Policy, Race and Class, Le Monde Diplomatique, Le Monde, Guardian, Boston Globe, Far Eastern Economic Review. V r. 2003, získal „Right Livelihood Award“, alternatívnu Nobelovu cenu, „za jeho významné úsilie zamerané na vzdelávanie občianskej spoločnosti v oblasti efektov globalizácie riadenej nadnárodnými spoločnosťami a možných spôsobov uviesť do praxe jej alternatívy“.

2. CHARLES DUMAS - riaditeľ Lombard street research. (Nezávislá organizácia so sídlom v Londýne, ktorá vykonáva poradenstvo v oblasti makroekonomických prognóz). Má rozsiahle skúsenosti s ekonomikou východoázijských krajín. Venuje sa najmä Číne. Je široko rešpektovaný ako odborník na finančné trhy v tejto oblasti. V minulosti bol spoluvorcom daňových reforiem Konzervatívnej strany VB a redaktorom časopisu The Economist. V knihe „Fraktúry globalizácie“ konfrontuje snahy USA a Číny o usmernenie finančného a ekonomického vývoja a tiež pozíciu Európy. Upozorňuje na možné zlomové momenty ďalšieho vývoja svetovej ekonomiky, ktoré môžu viesť ku konfliktom a načrtáva možnosti ich riešenia.

JOZEF HLUŠEK

Opäť vedomostná ekonomika

Už niekoľko rokov naša tlač a aj ostatné médiá vtlačujú ľuďom pojem vedomostná ekonomika, znalostná ekonomika či vzdelanostná ekonomika. Vláda ide ďalej a chce zriadiť akúsi radu vedomostnej ekonomiky.

Pojmy k nám „doleteli“ z USA. Pojem ako prvý použil P. Drucker, len žiaľ, v inom zmysle (tiež ťažko prijateľnom). V krátkom slovníku slovenského jazyka sú oba termíny objasnené. Napríklad vedomosť definuje ako poznatky nadobudnuté štúdiom. Ale pojmy znalosť, poznatok a vedomosť definuje logika a filozofia, a to vedecky, hlboko a dôkladne. Pojem ekonomika zasa definuje ekonomická veda. Rozumie sa ňou to, či vidíme, ak letíme nad krajinou vo výške 200 m v helikoptére, teda polia, kameňolomy, lesy, továrne, rieky a ľudia, ktorí z týchto zdrojov vyrábajú to, čo potrebujú na prežitie, na uspokojenie svojich potrieb.

Preto je pre mňa vedecky zmysluplné neprijateľné spojenie dvoch slov do „pojmu“ vzdelanostná ekonomika.

Čosi ma núti tvrdiť, že vzdelanosť sa vytráca a dnes, v globalizovanom svete, sa stáva skoro zbytočnosťou (zvolení starostovia nevedia čítať). Ľudia na vzdelanosť ako múdrosť rezignujú, verejnosť intelektuálne stagnuje. Politické reprezentácie, ktoré sa cez billboardy vtlačujú ľuďom do priazne, nepriamo odrážajú dnešný úpadok vzdelanosti.

Otec vodných turbín J. A. Segner (dielo publikované v 1750) vlastne roztočil kolesá zahraničného obchodu. J. K. Hell a jeho metóda odčerpávania vody v baniach znamenala obrovskú zmenu produktivity práce. Predtým ju odčerpávalo 1000 ľudí a 380 koní, ale márne. Jeho riešenia znamenali víťazstvo človeka nad problémom a prevzal ho aj svet. Už vôbec nemôžem zabudnúť na nášho tretieho veľikána J. M. Petzvala, zásluhou jeho diela vidíme do vesmíru. Roku 1840 vďaka tomu, že dokázal riešiť diferenciálne rovnice, vypočítal portrétový objektív a v roku 1857 krajinársky. Objektív mal 16 ráz väčšiu svetelnosť ako dovtedajšie.

Spôsob výroby v hospodárstve (ekonomike), ktorý bol určujúcim doposiaľ, teda napr. aj v 20. storočí, bude iste vystriedaný inou formujúcou sa technológiou a teda aj novou spoločnosťou. Hospodárstvo sa však nestane vedomostným. Vedomosť je plodom rozumu človeka. Avšak, ak si všimneme aj priemyslovú spoločnosť po roku 1850, chmúrne romantické obrazy drsného priemyslového veku, nepanoval všeobecný blahobyt. Ale výrobné procesy využívali vedecké poznatky.

Základnú štruktúru industriálnej výroby nezmenila digitálna revolúcia, pokrok vedy a techniky v tejto štruktúre nezmenil vôbec nič; naďalej sú výrobné pásy v automobilkách. Trh a vlastníctvo pretrvávajú. Zmenila sa distribúcia outputu, vyrobených hodnôt. Za Márie Terézie rozhodol feudál, že každý 10. petretec bude poddaného. Až potom rozdeloval trh a vznikla teda trhovú ekonomiku so súkromným vlastníctvom. Les už patril komusi. Priemyslová výroba ekonomiky totiž nie je definovaná tým, aké suroviny, akými technologickými procesmi a na aké produkty spracováva; definovaný je iba určitý spôsob výroby tovarov všetkého druhu. Povedané nadnesene, aj vedenie (vedomosť) je prudkým spôsobom industrializované! Riešenie diferenciálnej rovnice urobí počítač. Nejdeme od priemyselnej spoločnosti k spoločnosti viedenia, práve naopak - vďaka vedeniu, vedomostiam človek „vidí a vie na-kresliť“ DNA, vyrobí umelé „srdce“ atď. Spoločnosť viedenia, poznatky menia spôsob-by priemyselnej výroby. Ekonom, ten analyzuje zdroje možností civilizácie a mal by optimalizovať distribúciu outputu, aby boli uspokojené potreby ľudí. Trhy nie sú také múdre. To sa vyhovávajú politici a bankári, že „trhy to neprijali“. Ekonom musí poznať ekonomické zákony, ktorými sa riadi ekonomika, v nej prebiehajúce procesy výroby, distribúcie a akumulácie outputu. Teraz hlavne ekonomické zákony na finančných trhoch. Tie neboli za Márie Terézie. Ale veda bola! Existuje vedomostná báza, nie ekonomika.

Spoznávaním nepoznaného sa dostávame stále vyššie, nepoznaním poznaného, čo teraz dokumentuje vláda, chorobne upadáme. Skúsenosť je síce dobrá škola, iba školné je drahé. Veď ťažké je spravovať ľud, ktorý veľa vie. Vzdelaní ľudia sú všetko iné, len nie bezproblémovo fungujúce flexibilné klony.

JAROSLAV HUSÁR

Akýkoľvek rozumný program, predkladaný konkrétnemu národu, musí mať na zreteli onen konkrétny národ, a nie abstraktného homo sapiens, obdarovaného tými vlastnosťami, ktorými sa ho rozhodol obdarovať autor programu. Tak všetky socialistické programy obdarujú všetkých ľudí tými vlastnosťami, ktoré sa väčšine, ťažko povedať či nanešťastie, nedostávajú. Rodinný, vlastnícky a národný pud sa ukázali v praktickej previerke dejín ako skutočne podstatné. Z toho pramení rozpad všetkých „internacionál“ počínajúcich sa od I. svetovej vojny. Z

IVAN L. SOLONEVIČ

Národná monarchia

toho pramení teroristický režim socializmu - každého socializmu v dejinách, nenachádzajúceho predpokladané kolektivistické inštinkty ľudstva.

Každý národ sveta sa snaží založiť svoju kultúru, svoju štátnosť a nakoniec aj svoje impérium. Ak to nerobí, tak to nie je preto, že by nechcel, ale preto, že nemôže. Alebo preto, že chápe nedostatočnosť svojich síl. Nemá význam hodnotiť toto „sebectvo“ z morálneho hľadiska: jeho červená niť sa vinie naprieč celými svetovými dejinami. Čo môžeme hodnotiť z morálneho hľadiska, sú metódy a výsledky budovania impéria.

Ak sa skúsime zamyslieť nad všeobecným významom pojmu monarchia, zistíme, na náš krajný údiv, že monarchia „všeobecne“ neznamena v skutočnosti nič, ako v skutočnosti nič neznamena ani všeobecný pojem „demokracia“. Prívykli sme si predstavovať, že každá monarchia je výrazom usporiadania, pri ktorom je hlavou krajiny alebo národa doživotný následník, odovzdávajúci svoje práva a funkciu podľa nástupníctva a doživotne. A napriek tomu, Poľsko bolo republikou - Rzecz pospolita - a vládli jej králi, ktorí boli volení. Byzancia bola monarchiou - z jej stodeviatech vládnucich cisárov bolo zavraždených sedemdesiatštyri. V sedemdesiatštyroch prípadoch zo stodeviateh prestol zdedil césarovrah „právom“ uchvatiteľa. A pri korunovácii cisára patriarcha Polyeuktos vyhlásil novú dogmu, že sviatosť pomazania za cisára zmýva všetky hriechy, čo zahŕňa aj hriech césarovraždy - víťaz nie je súdený. Formula, s ktorou feudálna doba usádzala na trón aragónskych kráľov, bola zostavená takto: „My, ktorí stojíme tak vysoko, ako stojíte vy a ktorí môžeme viac ako môžete vy, vyhlasujeme vás za nášho kráľa a vládcu, pod tou podmienkou, že budete chrániť naše privilégiá. A ak nie - tak nie.“ Veľký Novgorod - republika - si najímala svoje „kniežatá“ po dohode a zbavoval sa ich, kedy sa mu zachcelo. Rímskych cisárov vyberali a zhadzovali z trónu víťazní

legionári. Turecká monarchia, ktorá prosperovala viac ako päť storočí, sa javí ako neprerušený rad dvorských prevratov, bratovrážd, synovrážd a jednoducho vraždenia. Tým pádom „dedičná monarchistická moc“ je len zámerom, tendenciou, a nie všeobecným historickým faktom.

Reálnu hodnotu táto moc, ako aj „tendencia“, nemá žiadnu. Poľskí králi boli jednoducho bezmocní a Henrich Valois radšej zutekal od jemu ponúkaného trónu. Japonská monarchia epochy šogunátu bola len náboženskou zásterkou nad mocou japonských feudálov. Anglický kráľ môže mať

bola dlhý čas osudom Európy, minimálne Západnej Európy, v súčasnosti (knihy bola dopísaná koncom II. svetovej vojny - pozn. prekl.) existuje len vďaka vonkajšej pomoci - vojenskej i finančnej.

Republikánska forma zriadenia nijako negarantuje práva lokálnych zriadení - Francúzsko nemá žiadne lokálne zvláštnosti v zriadení. Monarchistické Rusko malo rôzne formy samosprávy; od republikánskeho vo Fínskom veľkokniežactve až po autoritatívne v Chive a Buchare. Monarchistické Nemecko mala

veľký vplyv, ale nemusí mať aj žiadny, v závislosti od svojich vlastností. Švédsky kráľ nemá dostatočnú moc, aby vyprosil od svojej vlády vízum na vycestovanie do krajiny nevhodnej pre jeho socialistickú vládu.

História ľudstva je v prvom rade monarchistickou históriou. Republikánsky Rím a Atény boli len výnimkou zo všeobecného pravidla. Veľké mocnosti Ázie a Afriky boli vytvorené na monarchickom princípe. Európa - väčšinou tiež na monarchickom. Republikánska Severná Amerika javí sa byť jednou zo súčasných výnimiek, ktorej historickú rolu ešte nemôžeme oceniť: neuveriteľne šťastné geopolitické danosti krajiny umožňujú Spojeným štátom luxus takého politického chaosu, aký by si nemohla dovoliť žiadna iná krajina na svete. Ktorá krajina si môže dovoliť tú rozkoš jestvovania gangsterských organizácií typu „syndikátu“ mistra Costella, utrácajúcich na podplatenie úradníkov pol miliardy dolárov za rok - pravdaže nie jeden rok? Ktorá iná krajina si môže dovoliť luxus takej politickej váhavosti, ktorá sa zachovala až do našich tragických čias? Všetky zahraničnopolitické danosti Spojených štátov sú dané hradbami dvoch oceánov a všetky vnútropolitické dané úžasným bohatstvom nahromadeným za hradbami týchto oceánov. Za týchto okolností môžete roky a roky prešľapovať na mieste, vyhýbať sa nevyhnutnosti a prelievať z plného do prázdneho.

Národ, nachádzajúci sa v permanentnej bojovej pohotovosti, si nemôže dovoliť luxus voľkania si v parlamentnej slobodienke. Bojová pohotovosť jestvuje na svete od čias Adama a Evy až do súčasnosti. Národy, ktorých postavila príroda mimo túto pohotovosť, sa môžu zabávať volebnými komisiami.

Amerika a Anglicko, chránené prielivom a oceánmi, môžu „hľadieť a čakať“. Francúzsko utrpelo pohromu v roku 1971, v roku 1914 ho zachránila účasť Ruska vo vojne a v roku 1940 utrpelo ďalšiu pohromu. Krajina, ktorá

čisto republikánske formy samosprávy - hanzové slobodné mestá - aj čisto monarchické ako Bavorské kráľovstvo. Republikánske Poľsko nemalo nikdy žiadne lokálne zriadenie. „Republikánsky“ Veľký Novgorod bol prísne centralizovaný. Monarchistické Nemecko bolo omnoho bohatšie, silnejšie, organizovanejšie a kultúrnejšie ako republikánske Francúzsko. Okrem toho: monarchistické Nemecko a Rusko išli „hore“ a republikánske Francúzsko „dole“.

Štátna moc sa vytvára tromi spôsobmi: nástupníctvom, voľbou alebo uchvátením - monarchia, republika, diktatúra. No v praxi sa všetky tieto možnosti zmiešavajú: uchvatiteľ moci ustanoví sa za dedičného monarchu, volený prezident urobí to isté, alebo chcel by urobiť. Volebný „kancelár“ Hitler ustanoví sa za uchvatiteľa moci.

Voľba a uchvátenie sa javia byť takpovediac racionálnymi spôsobmi. Dedičná moc je naopak mocou náhodnou, ale nespornou, už pre to jediné, že udalosť narodenia je jednoducho neodškriepiteľná. Môžete súhlasiť alebo nesúhlasiť s princípmi monarchie vo všeobecnosti, ale v jej rámci nemôžete oprieť opodstatnenosť zákona predstavujúceho právo následníctva trónu prvému synovi vládnuceho monarchu... Žiadna voľba, žiadne zásluhy, ale taktiež žiadne spory. Moc prechádza bez sporov a bezbolestne: kráľ umrel, nech žije kráľ!

Ľudský jedinec, rodiaci sa náhodou ako následník trónu, sa dostáva do takeho postavenia, ktoré mu zabezpečuje najlepšiu profesionálnu prípravu, aká je len technicky možná. Panovník Nikolaj Alexandrovič bol vierohodne jedným z najvzdelanejších ľudí svojich čias. Najlepší profesori Ruska vyučovali ho právo, stratégiu, dejiny a literatúru. Dokonale komunikoval v troch cudzích jazykoch. Jeho vedomosti neboli jednostranné ako poznatky ľubovoľného špecialistu. Jeho poznatky boli, ak sa môžeme tak vyjadriť, „organické“.

Z knihy *Narodnaja monarchija* preložil B. M.

Na národa roli dedičnej...

Skupina intelektuálov na fotografii zo Zborníka Rudolfa Dilonga patrila ku generácii, ktorá nastúpila do slovenskej literatúry približne okolo roku 1930. Bola zvláštnym spôsobom spojená a veľmi veľa urobila v období do roku 1948 pre slovenskú literatúru a kultúru. Túto činnosť vystihol a prirovnal k ťažkej sedliackej práci František Hečko, jeden zo zobrazených na fotografii, v básni „Oráči“.

Oráči

*Už vyšli oráči, jak vojsko do boja,
v krútnavu úzkosti a v obetište bied,
v odedzi sedliackej, lež v mene pokoja,
na podtatranskú zem, voňavú ako chlieb...*

*Valentín Beniak, bard, ako kňaz pred dielom,
žehná tú rodnú zem, tie brázdy rozryté,
kráčajúc zhrbený pod ťažkým údelom,
v priateľstve s víchrami i s mračnom v zenite.*

*V chotároch chudobných pod srdcia úhorov
pluh ryje do hĺbín Boleslav Lukáč sám :
tak tvrdo stúpa, hľa, nábožný kováč slov,
z ponurých malostí k belasým výšavam !*

*Do vravy rodných nív započúval sa tak,
jak žena do lásky, Ján Smrek, ten milovník
krásky a odvahy, ňouž letí k slnku vták...
Hľa, rezáč viničný a boží robotník !*

*Strakaté volky má a kypri zeme pruh,
tak jemne, tak nežne, jak dievča pri ráme...
Laco Novomeský, básnik a verný druh
ľudí a duší, ich žiale sú neznáme...*

*Na žrebcoch ohnivých najtvrďšie celiny
do skladu preoral pod ovsy chudoby
hazardér Žarnov a rebelant dediny -
s mušketoou na pleci, zbojníckej podoby...*

*Aj človek pokorný v zástere konopnej
jačmeňom belostným jak zuby dievčeniec...
zem rodnú osieval, nechajúc dušu v nej,
keď Kristom z božích múk chcel križe snímať z pliec....*

*Už vyšli oráči, jak vojsko do boja,
v krútnavu úzkosti a v obetište bied,
v odedzi sedliackej, lež v mene pokoja,
na podtatranskú zem, voňavú ako chlieb....*

(František Hečko: Na pravé poludnie, 1942)

František Hečko s manželkou Máriou Jančovou a dcérou Magdou

Na snímke z 8. 11. 1942 v Bratislave-Rači sú zľava Emil Rusko, pani Zúbeková, Valentín Beniak, Rudolf Dilong (v uniforme), Mária Hečková, Mikuláš Gacek, Ján Kostra, Viera Poničanová, Ján Poničan, Ludo Zúbek, František Hečko

Na fotografii zo Zborníka o Rudolfovi Dilongovi sú okrem iných aj spisovateľ František Hečko a spisovateľka Mária Jančová. Tí sa s Rudolfom Dilongom dobre poznali a priatelili, najmä na základe literárnej činnosti.

František Hečko a Mária Jančová sa zoznámili v Košiciach v roku 1928, kde obaja študovali na stredných školách. Popri štúdiu písali a uverejňovali svoje prvé básne a poviedky v rôznych študentských časopisoch, najmä v časopise „Svojet“. Mladého Ferka Hečka očarili najmä romantické, baladické a niekedy aj strašidelné básne Marienky Jančovej. Tie písala majúc pred očami rozprávkové krásy oravskej prírody, a pozoruhodné osudy jej obyvateľov. To ich zblížilo a literárne priateľstvo prerástlo v hlbší vzťah a v manželstvo.

K tomuto mladému literárnemu pokoleniu, nastupujúcemu okolo roku 1930, patrili aj básnik Rudolf Dilong. Narodil sa v tom istom roku 1905 ako František Hečko a narodil sa na Orave, ako Mária Jančová. Poznali sa s ním obaja už ako študenti, navyše Rudolf Dilong sa priatelil so starším bratom Márie Jančovej Štefanom Jančom, ktorý vyštudoval za právnika.

V rokoch 1930 až 1942 František Hečko z hľadiska slovenskej literatúry nebol románopiscom, ale básnikom, aj to len popri úradníckej práci. Vo voľnom čase napísal dve zbierky básní: „Vystáhalci, 1932“ a „Na pravé poludnie, 1942“, ktoré vydal vlastným nákladom. Niektoré z týchto básní majú silný náboženský náboj, zrejme prevzatý z rodičovského trnavského dedinského prostredia. Tento náboženský prejav bol taký silný, že v poézii prerazil jeho ateistický svetonázor. Okrem toho napísal veľa ďalších básní, odborných článkov a poviedok, ktoré vyšli v rôznych časopisoch, ročníkoch a kalendároch. Úradnícka práca ho nezaujímala a robil ju len preto, aby uživil seba a rodinu.

Márii Jančovej v tomto období popri učiteľskom zamestnaní vyšla v roku 1941 zbierka nábožensky orientovaných básní „Blahoslavení“. Tiež jej duchovne nestačilo učiteľské zamestnanie, neustále ju niečo vnútorné nabádalo do vyššej kultúry a duchovna. Učiteľské podmienky nemala ľahké: prekladali ju na rôzne učiteľské miesta: Vozokany pri Nitre, Radošina, Veľké Leváre, Bernolákovo, Svätý Jur. On ako revízor úverových družstiev služobne cestoval na kontroly po celom Slovensku.

Keď bývali v Radošinej a Mária Jančová tam učila na základnej škole, založila a viedla detský divadelný krúžok. Úspechy mali najmä vianočné divadelné predstavenia. Hrávala tam aj herečka Katarína Kolníková, žiačka Márie Jančovej. Prvou zakladateľkou Radošinského národného divadla, aj keď neoficiálnou, je vlastne Mária Jančová. Prvá vniesla do Radošinej svojim žiakom divadelné myšlienky. Scenáre k hrám písala sama a neskôr písala aj rozprávky pre deti.

Do Radošiny prišiel niekedy v tom čase, približne v roku 1934, na návštevu svojich priateľov-básnikov aj Rudolf Dilong spolu s Marienkiným bratom Štefanom Jančom. Radošinský pán farár požiadal mladého františkána o kázeň pri nedeľnej svätej omši. Mladá básnická generácia tej doby bola plná všetkých možných umeleckých a ideových prúdov, prichádzajúcich zo zahraničia. Nevyhla sa ani radikálnemu. A tomu sa nevyhol ani sociálne citiaci mních Rudolf Dilong. Predpokladám, že vtedy sa na tejto úrovni zhodol s ateistom Františkom Hečkom. Ten o jeho veľmi radikálnej kázni napísal báseň, ktorú neskôr uverejnil v svojej básnickej zbierke Na pravé poludnie.

Páter Dilong V kostole radošanskom farníci užasli, keď v rúchu františkánskom sa zjavil na kancli

*mních orličieho zraku
s karhavým bičom slov,
čo hádzal ako z praku
na hlavy hriešnikov.*

*O pekle kázal jedným,
o večnom plameni,
o nebi kázal biednym,
o večnom spasení.*

*Notability obce
v zemianskej lavici,
aké to na vás chlopce
hotujú čertíci?*

*A vy, čo pracujete
od svitu do noci
v nemilosrdnom svete
bez ľudskej pomoci,*

*raz príde pomoc istá
pre bosých hrdinov
v kráľovstve Jezu Krista,
v záplave vavrínov!*

*Vše sa mi prisní k ránu,
že zástup chudobných
vchádza cez nebies bránu –
popredku Dilong – mních!*

(František Hečko: Na pravé poludnie, 1942)

Bolo by nepravdivým prikrášľovaním skutočnosti uvádzať dojemnú názorovú zhodu mladých básnikov tej doby. Teda aj Františka Hečku a Rudolfa Dilonga. Aj keď mali spoločný vyšší cieľ: poéziu, kultúru a vyššie duchovno, boli obaja spolu aj s Máriou Jančovou komplikované intelektuálne osobnosti a názorová zhoda medzi nimi a Rudolfom Dilongom nikdy nebola úplná. Aj náboženská cesta Rudolfa Dilonga mala svoje peripetie. Aj jeho osobný život. Aj František Hečko a Mária Jančová sa po komplikovaných udalostiach 2. svetovej vojny zachytili komunistickej ideológii ako záchranného lana pre ich problémy. Hlavným podnetom k tomuto - paradoxne - bolo to spoločné čo mali s Rudolfom Dilongom - sociálne cítenie, súcit s chudobnými ľuďmi a snaha im pomôcť. Veď na vlastnej koži zažívali od detstva všetci traja existenčné problémy svojich rodičov a ich ťažký život! Rudolf Dilong a Mária Jančová mali na svojej rodnej Orave dostatok podnetov k tomuto postoju. Niekedy dosť kompli-

kovanému a radikálnemu. Svedčí o tom aj ich ďalší zložitý osud.

Obdobie spoločne orientovanej literárnej a kultúrnej činnosti spomínaných intelektuálov touto činnosťou prepojených a spolupracujúcich trvalo približne do roku 1948. Konec 2. svetovej vojny a následný nástup komunizmu zapôsobil na slovenskú kultúru ako víchrica obrovských rozmerov. Táto „víchrica“ rozmetala ich osudy a spoluprácu. Poslednou významnou spoločnou akciou bolo vydanie Ohlasu slovenských spisovateľov z 2. októbra 1944, iniciované Valentínom Beniakom. V ňom sa veľmi rozumne postavili k Slovenskému národnému povstaniu. Treba uvážiť, že udalosti boli vtedy neprehľadné, informácie o udalostiach nepostačujúce a skresľujúce skutočnosť.

V roku 1946 sa František Hečko presťahoval do Martina a zamestnal sa v Matici slovenskej. Zanechal dobre platenú prácu bankového úradníka a za menší plat mohol robiť

prácu, čo ho zaujímala. Vtedy napísal a vydal román „Červené víno“. Ten vyšiel v roku 1948 vo Vydavateľstve Matice slovenskej s ilustráciami Martina Benku. Využil ešte tri relatívne pokojné roky po vojne (1945-1947), cez ktoré sa však už prelínalo veľa prevratných politických udalostí. Osudy niektorých ľudí už narušili voľby v roku 1946, ale tento čas František Hečko ešte zmysluplne využil, všelíčo ani netušiac. V osudovom roku „meruôsmom“ prišiel „Slávny Február 1948“, a jemu, dá sa povedať v poslednej chvíli, vyšiel jeho najlepší román. Okrem literárnych kvalít tento román nepodliehal ešte žiadnemu politickému trendu, hoci autor v osobe Marka už niektoré svoje názory prejavil. Zároveň sa mu v tejto „hodine dvanásť“ otvorila cesta do ďalšej, inej literárnej činnosti. Mal vtedy 43 rokov, a ostávalo mu len 12 rokov života, lebo zomrel v roku 1960.

Nástupom komunizmu, ku ktorému sa František Hečko a Mária Jančová s budovateľským nadšením pridali, začal sa pod tlakom nových mocenských štruktúr rozvíjať nový typ literatúry, tzv. socialistický realizmus. Generácia z roku 1930 odstupovala do úzadia a vývoj literatúry vo vtedajšom Československu nadobúdal iný tvar a rozmery. František Hečko napísal nový román o združstevňovaní „Drevená dedina“. Dost' významná bola v tom čase jeho novinárska činnosť. Známe boli jeho fejtóny ktoré sa týkali najmä združstevňovania a života na dedine a boli mnohokrát aj kritické. Ktovie z akých dôvodov komunistická cenzúra v denníku „Pravda“ nezasiahla proti zverejňovaniu faktov o chybách nekompetentných, poľnohospodárstvu nerozumejúcich komunistických funkcionárov. O to boli aktívnejší funkcionári Okresného výboru KSS v Trnave, ktorí zakázali na jeden čas Františkovi Hečkovi vstup do trnavského okresu.

Napriek postoju vtedajšieho režimu proti rímskokatolíckemu náboženstvu, v roku 1954 vyšla Františkovi Hečkovi zbierka básní „Vystáhalci“, obsahujúca aj niektoré nábožensky orientované básne. A neskôr, po jeho smrti v roku 1960 a po udalostiach roku 1968, v roku 1974 to isté vydavateľstvo vydalo prvý diel Zbraných spisov Františka Hečku s názvom „Verše, Od veršov k románom“. Uverejnené boli všetky básne, aj knižne nepublikované, z rôznych časopisov a ľudových kalendárov, z obdobia od roku 1930 do 1948.

Zodpovedný redaktor Ján Medveď vtedy konštatoval, že je rovnakého názoru ako literárny kritik Michal Chorváth, že najlepšie literárne diela Františka Hečku sú jeho básne. V ničom sú vraj lepšie ako Červené víno.

Aspoň skomentovať sa však opovážil, že vynecháva tri verše: Páter Dilong, Oráči a Náhrobný nápis. Prvé dve boli scenzurované kvôli postoju, vtedajšieho režimu proti pátrovi Dilongovi a proti básnikom „Oráčom“. Báseň „Náhrobný nápis“ bola zo série protestov celej slovenskej literárnej a umeleckej obce proti streľbe maďarských žandárov v Šuranoch do slovenského obyvateľstva. V rámci „proletárskeho internacionalizmu“ ju v roku 1974 taktiež nebolo možné uverejniť.

Náhrobný nápis

*Stoj, národ slovenský, plač, domovina drahá!
pri hrobe nevinnéj, nad vredom krivdy novej,
zlož ústa k prisahe, nech strpnu žily vraha,
čo siahol na mladosť Márie Kokošovej.*

*Príď, strašný Hrajnoha, ty, zbojník zo Smoleníc,
zastav sa pred chrámom, kde škrečia čierni vtáci,
a zakrúť valaškou, tam z tône, zpod šibeníc,
a zanôť teda ty! - náš chorál:
„Hej, Slováci ...“*

Samo pololežal, polosedel na lôžku z medvedích kožušín. Vedel a cítil, že čas odchodu na večnosť je blízko. Jedna z jeho manželiek mu podala hlinenú misku s osviežujúcim nápojom. Bolo to mlieko, do ktorého priliala trocha medoviny. Keď misku prevzal, potichu sa vzdialila. Samo pomaly popíjal osviežujúci nápoj a spomienky postupne viac a viac zaplňali jeho myšlienky. Vracal sa v nich až do čias, keď po prvý raz navštívil slovenské usadlosti a kmene Slovenov ako franský kupec. Prišiel k nim s družinou. Pozostávala z veľkej skupiny kupcov, ale aj ozbrojeného sprievodu, ktorý ich chránil proti Avarom. Skupiny Avarov totiž často prepadávali oblasti mierumilovných Slovenov. Prekvapila ho už pri prvom stretnutí skutočnosť, že títo Sloveni hovorili veľmi podobnou rečou, akou hovorili jeho rodičia, keď boli doma sami. Samo sa však narodil v senonskom kraji Franskej ríše a vychovaný bol ako Frank. Napriek tomu však od detstva rozumel tejto reči, veď práve v nej s ním komunikovala matka, a aj ňou dosť dobre hovoril. Samo si spomínal, ako ich pekne Sloveni privítali, keď zistili, že sú to kupci a navyše im prinášajú prepotrebné zbrane proti Avarom, ale aj rôzne potrebnosti, počnúc soľou a končiac klincami. Zakrátko ich obklopili obyvatelia celej usadlosti.

Samo spomínal a úsmev sa mu rozíhrával po tvári. Po skončení obchodu ich Sloveni pozývali do svojich príbytkov a dobre ich pohostili. Dokonca im ponúkali aj nocľah vo svojich príbytkoch. Pretože Sloveni boli poľnohospodári, až na malú časť poloremeselníkov, Samov príchod bol pre nich vítaný.

Samova tvár sa viac a viac rozosmievala, čím viac sa rozpomínal. Aj bolesť sa mu akoby pomaly vytrácala z tela. Spomínal, ako sa jeho návštevy postupne množili a aj jeho pobyt u Slovenov sa predlžoval. No nielen to. Vzťahy medzi ním a Slovenmi sa postupne premieňali z čisto obchodných na čím ďalej, tým väčšími priateľské.

Z myšlienok ho vyrušila žena, ktorá sa prišla spýtať, či niečo nepotrebuje. Usmievajúc sa, povedal, že by nedbal, keby mu priniesla ešte z toho osviežujúceho nápoja, čo mu podala predtým. S radosťou vykonala, o čo žiadal, a znovu sa vzdialila. Úsmev jej potvrdzoval Samo pohodu.

Samo sa znova ponoril do spomienok. Vybavovalo sa mu, ako mu postupom času mnohí zo Slovenov po večeroch rozprávali vlastnú históriu, celú od počiatku. Tiež ako sú radi, že ho spoznali a akí sú hrdí, že sú jeho priatelia. Na dôkaz priateľstva mu dokonca niektorí ponúkali dcéry za manželky. On im zase na oplátku pomáhal v rôznych technických a iných otázkach. Prosto ich vzťahy sa neustále prehĺbovali a menili v hlboké a veľmi praktické priateľstvo.

Odzrazu mu však úsmev akoby trochu zamrzol a tvár mu zväznela. Spomenul si na príhodu, ktorá sa udiala jedného dňa. Samo sa ako obvyčajne približoval k slovenským usadlostiam spolu so skupinou kupcov a vozmi plnými tovaru, ktoré ťahali mulice. Sprievod chránila jednotka ozbrojených ochrancov. Keď prišli k širšej rovine medzi dvoma pásmi lesa, z neďalekého porastu sa na nich vyrútila početná skupina

Avarov. Samo si uvedomil, že Avarov je oveľa viac ako ich a bude dosť ťažké ubrániť sa. No urobia, čo budú môcť. Vytvorili obranný kruh okolo vozov a pripravili sa na najhoršie. Avari ich začali s veľkým pokrikom obkľučovať. Keď už boli dosť blízko kupcov, z náprotivného lesika sa vyrútila ešte väčším pokrikom nová veľká ozbrojená skupina. Ale Samo s prekvapením spozoroval, že to neboli Avari. Boli to Sloveni. Avari nemeškali a rýchlo sa otočili proti Slovenom. No a to spečatilo ich osud. Z jednej

preto zaviedli pravidelný systém výzvedných hliadok. Nuž a jedna práve zistila, čo sa proti Samej skupine chystá. Rozhodli sa mu pomôcť. Nakoniec je nielen priateľ, no zásobuje ich prepotrebným tovarom.

Samo naplno zaujatý svojimi spomienkami si odrazu začal nôtť melódiu pesničky, ktorú jeho slovenskí priatelia obvyčajne spievali, keď mali dobrú náladu alebo niečo oslavovali, a úplne pozabudol, že drží v ruke misku nápoja, ktorú mu priniesla jedna z jeho žien Mladica. Znova si trochu upil a vrátil sa k spomienkam.

TIBOR KOVALIK

Kráľ Samo

strany na nich útočili dobre ozbrojení Sloveni a využijúc novú situáciu, zo zadu ich napadol Samo so svojou družinou. Bitka netrvala dlho a Avari podľahli. Utiecť sa podarilo len niekoľkým.

Táto udalosť znamenala pre Sama novú skúsenosť. Uvedomil si, že Sloveni nie sú len dobrými poľnohospodármi, ale aj vynikajúcimi bojovníkmi, ak treba. Udalosť nielenže ešte viac utvrdila ich priateľstvo, ale dala aj podnet na oslavy, v ktorých pretieklo aj hodne medoviny dole ich hrdlami. Počas oslavnej veselice sa Samo spýtal, že ak to nebola číra náhoda, tak čo potom. Ako teda vedeli, že je v nebezpečenstve? Sloveni mu vysvetlili, že Avari ich často prepadávajú,

Rozpamätával sa, ako po tejto udalosti často debatovali o vpádoch Húnov, ako Sloveni Avarov volali. Hovorili mu, že títo Húni či Avari, ako ich on volá, kočujú, nemajú stále domovy. Preto hlavne v zime prichádzajú do týchto krajov prezimovať. Usadzujú sa v ich usadlostiach a na teplé lôžka berú si ich manželky a dcéry a zároveň nútia Slovenov, aby ich zásobovali potravinami a teplým šatstvom. Povedali mu tiež, že títo kočovníci napádajú často aj Frankov. Keď už bola reč o Frankoch, prezradili mu, že nie všetci kupci, čo k nim prichodia, sú takí dobrí ako on. Že mnohí Frankovia sú arogantní a žiadajú za tovar oveľa viac ako požaduje on.

Samo si spomenul, že im pri istej debata navrhol, aby sa ich vodcovia zjednotili. Spoločnými silami by Avarov zo svojho kraja vyhli. Nuž a aké veľké bolo jeho prekvapenie, keď pri nasledujúcej návšteve ho privítala skupina bojarov, vodcov slovenských kmeňov. Tí mu vysvetlili, že si všimli, aký je výborný bojovník aj dobrý organizátor, preto ho prišli požiadať, aby im poradil a pomohol im zorganizovať sa proti Avarom. Po úvahách Samo nakoniec túto požiadavku prijal a začal ich učiť rôznym trikmi skupinového boja, ale aj taktike boja mužov proti mužovi. Skoro sa uistil, že Sloveni sú nysťri a rýchlo sa učia. Ale spozoroval aj, že niektorí sú už skutočne skúsení bojovníci. Mnohých z nich totiž Avari zajali a nasilu použili vo svojich prvých líniiach v bojoch proti Frankom, ale neraz aj proti vlastným slovenským súkmeňovcom.

Samo po čase spozoroval, že sa k ich početnej družine stále pridávajú nové, že kmene Slovenov a ich bojová zručnosť silnie. A tak len čakali na príležitosť a čas, kedy sa rozhodnú povstať proti avarským utláčateľom.

Príhodný okamih čoskoro nastal, keď Avari boli vyčerpaní z boja, ktorý viedli proti Byzantskej ríši. Sloveni sa vzbúрили a zaútočili na Avarov pod vedením milovaného kupca Sama. Sloveni Avarov porazili. Vodcovia, ktorí už dlho poznali Samovu schopnosť a teraz v boji videli na vlastné oči jeho udatnosť a rozvahy, rozhodli sa zvoliť si ho za kráľa. Stalo sa to hneď po víťaznom

boji. Všetci vodcovia kmeňov, ktoré bojovali pod vedením Sama, prišli na víťaznom poli k nemu, pokľakli pred ním a jednohlasne zvolali:

- Bud' zdravý, Samo, drahý náš kráľ, a vďaka ti!

Samo bol nesmierne prekvapený a zaskočený. Po chvíľke ticha nakoniec so slzami v očiach povedal:

- Ďakujem vám za dôveru a ju prijímam.

Nastalo obrovské skandovanie na jeho slávu, ktoré nemalo konca kraja. Nielen to. Dvaja Sloveni ho vzali na ramená a niesli ho z bojového poľa za spevu ostatných Slovenov.

Samo sa natrvalo usadil medzi Slovenmi. Zriadil prvú nadkmeňovú spoločenskú organizáciu vojensko-obranného charakteru. Postupne tento zväzok rozvinul do veľmi dobrej, pevnej formy štátneho útvaru. Nuž a tento štát vošiel do dejín ako „Samovo kráľovstvo“ alebo „Samova ríša.“

Písal sa rok 623, keď vzniklo toto prvé slovenské kráľovstvo. Rozprestieralo sa na oboch stranách Dunaja. Na severozápade až za riekou Moravu na území moravského Slovenska a na juhozápadnej strane Dunaja až po Korutánsko. Jeho centrum bolo územie okolo dnešnej Bratislavy a Nitry. A pretože v tomto historickom období bola štátna organizácia jedným z hlavných faktorov etnogenézy, možno v ňom vidieť najstaršie korene slovenskej štátnosti. Samova ríša bola voľným kmeňovým zväzom založeným na základe dobrovoľnosti so značne nezávislými kmeňovými zväzmi, ktoré Samo, človek so širokým rozhľadom a prirodzenou autoritou, mohol úspešne zjednotiť do jediného homogénneho celku pod jedným velením a s jednou administratívou. Približne v tom istom čase, presnejšie roku 630, prišiel do Samovej ríše aj biskup Amandus, ktorý sa pokúsil pokrstiť slovenských obyvateľov a začal hlásať kresťanskú náuku. To bol pravdepodobne prvý pokus o obrátenie Slovenov na kresťanskú vieru. I keď sa mu podarilo pokrstiť niekoľko Slovenov, jeho činnosť sa nestretla s úspechom. Pozdejšie sa o to isté pokúsil sv. Rupert, apoštol Bavorov, ktorý taktiež nie veľmi uspel. Vcelku Sloveni Samovej ríše zostali aj naďalej pohanmi.

Kráľ Samo postupne zveľadľoval slovenské kráľovstvo. Pretože však vedel, že Avari, ale aj Frankovia sa budú určite snažiť znova si podmaniť Slovenov, sústavne ich na to pripravoval. Zorganizoval regulárne vojenské cvičenia, zdokonalil ich vojenský arzenál a na hraniciach kráľovstva rozostavil obranné hliadky, ktoré sledovali každý pohyb Avarov, ale i Frankov. Tieto rozhodnutia mu dali neskôršie za pravdu. Vo vnútri kráľovstva zveľadľoval vzájomnú kooperáciu všetkých vodcov jednotlivých kmeňových zväzov, ktoré boli čiastočne autonómne. To samo osebe zrejme zohralo pozitívnu úlohu vo vývoji na spoločný prospech všetkého obyvateľstva. A tak samozrejme toto všetko prinieslo úctu a oddanosť občanov krajiny ich milovanému kráľovi.

Všetky organizačné aktivity sa veľmi skoro ukázali prospešné, keď sa roku 632 franský kráľ Dagobert rozhodol napadnúť Samove Slovensko v snahe podmaniť si Slovenov. Dôvodom sa vraj stala skutočnosť, že v Samovej ríši vo veľkom počte zavraždili a o majetok olúpili franských kupcov. Dagobert poslal k Samovi vyslanca Sychária s požiadavkou, aby za kupcov, ktorých jeho ľudia usmrtili a za tovar, ktorý si neprávom prisvojili, im Samo dal náhradu. Samo nechcel Sychária ani vidieť a nedovolil, aby pred neho predstúpil. Sycháriu sa preto preobliekol do slovenského odevu a predstúpil so svojimi ľuďmi pred Sama. Všetko, čo mu Dagobert prikázal, do detailu oznámil Samovi. Samo však odmietol škodu nahradiť a navrhol iné riešenie. Také, ktoré by urobilo zadosť spra-

voľnosti. Sycháriu ako pochabý vyslanec a dokonca sa Samovi vyhrážal, že Samo a jeho ľudia sú povinní Dagobertovi slúžiť. Samo, samozrejme urazený, povedal:

- Aj pôda, ktorú máme, patrí Dagobertovi, aj my patríme jemu, pravdaže, ak s nami nariadi zachovávať priateľstvo?*

Sycháriu odpovedal:

- Nie je možné, aby kresťania (čiže Frankovia) uzatvárali priateľstvá so sluhami Slovenmi, čiže psami.

Samo sa skutočne napajedil:

- Ak vy ste Božími sluhami a my psami Boha, my sme si vzali dovolenie zubami vás roztrhať.

Po tejto roztržke Sychária vyhnali.

Keď teda Dagobertove vojsko začalo plieniť časť slovenského územia, v rozhodnej bitke pri hrade Vogatisburg Samove vojská Dagoberta porazili a suverénne zvíťazili. Vogatisburg bol, zdá sa, centrom Samovej ríše. Bohužiaľ nemáme doteraz žiadne fakty, kde presne sa tento hrad nachádzal. Ale podľa všetkého je pravdepodobné, že to bola Bratislava.

Faktom, že Samo porazil Dagobertovu veľkú armádu, obrátil definitívne nezávislosť Slovenskej ríše. Ba čo viac, o nejaký čas trocha neskôr sa vypravil so svojou armádou až do Durínska, kde napadol Frankov a spôsobil im veľké škody. Túto situáciu dokonale využil vládca srbských Slovanov Dervan, ktorý taktiež povstal proti Frankom a pripojil svoje územie k Samovej ríši. Neskôr Samove vojská opäť napadli okrajové oblasti Franskej ríše. Samovou zásluhou sa Slovenská ríša stala silným kráľovstvom, ktoré si vybuďovalo veľký rešpekt v tejto stredoeurópskej oblasti.

No Samo popri štátnickej práci bol aj aktívny v rodinnom živote. Jeho dobrý osobný charakter, ktorý zohral dôležitú úlohu vo vzťahoch medzi ním a Slovenmi, sa prejavil aj v jeho rodinných vzťahoch. K svojim manželkám bol pozorný, jemný a spravodlivý. Rovnako k deťom. Postupne si vybudoval veľkú rodinu. Ako pohanovi nič mu nebránilo, aby nezveľadil aj svoje mnohoženstvo. A tak postupne priberal do svojej rodiny nové manželky, až ich mal dvanásť. Boli to všetko pekné, mladé slovenské devy, o ktoré medzi Slovenmi nebola nikdy žiadna núdza. Nuž a tie mu samozrejme postupne rodili deti oboch pohlaví. Pretože manželky si Samo vždy uctil rovnakou mierou, tie ho tiež rovnakou mierou milovali a rovnako si ho vážili. Taktiež mu boli rovnako oddané. Podobne sa k nemu správali aj deti. Všetky miloval bez rozdielu. Dohromady mal päťnásť dcér a dvadsaťdva synov. Bola to skutočne veľká rodina. Napriek tomu, že bol nesmierne zaneprázdnený vedením veľkého Slovenského kráľovstva, vždy si našiel čas aj pre rodinu. Táto skutočnosť inšpirovala mnohých jeho vladkov, ktorí sa ho snažili napodobniť, a tak sa v slovenskej ríši postupom času vyvinula dobrá a vzájomne sa rešpektujúca slovenská pospolitosť.

Samo v spomienkach nesmierne vzáženel, keď si spomínal, že jeho kráľovstvo muselo sústavne viesť urputné boje s Avarmi. Tí sa chceli za každú cenu zmocniť prosperujúcej Slovenskej ríše. Tu mu prišla na um udalosť, ktorá sa jedného dňa udiala a nadhlo sa stala aj spoločenskou rozpravou dospelých aj detí. Na Samovej tvári sa znova uslašil úsmev.

Bolo to raz zjari, keď sa už roztopil všetok sneh a slnečné lúče ožarovali krajinu do

zlatožlta. Jedna z mnohých slovenských hliadok, roztrúsených po hranici kráľovstva, si všimla v diaľke veľkú skupinu slovenských bojovníkov prichádzajúcich zo severovýchodu. Čo bolo zvláštne, jej členovia neprichádzali ako obyčajne v skupine vzájomne sa rozprávajúcej vzpriamených bojovníkov, ktorí skončili svoju povinnosť a vracali sa domov so zbraňami zavesenými na ramenách. Títo Sloveni sa ku svojmu domovu prikrádali prikrčenými, so zbraňami pripravenými na boj. Členovia hliadky si uvedomili, že v tom musí byť niečo iné, a tak okamžite vyslali bežca k vojenským jednotkám, ktoré boli neďaleko. Jednotky sa pre istotu okamžite pripravili na nečakaný boj. Prikrádajúci sa si nevšimli, že z oboch strán sa k nim prikrádajú skutoční slovenskí vojaci, a keď ich konečne zbadali, mysleli si, že sú to ich kolegovia. Nechali ich prísť bližšie. No neboli to Sloveni, ale Avari prezelečení do slovenských odevov. Samozrejme okamžite na nich zo všetkých strán zaútočili a všetkých pobili. Tak skončila jedna z mnohých nepodarených snáh Avarov zničiť slovenské Samovo kráľovstvo.

No nielen Avari chceli zničiť Samovu ríšu. Aj Frankovia sa sústavne snažili poraziť Slovenov a urobiť si z nich vazalov.

Samo spomínal a čas od času si upil z občerstvujúceho nápoja.

Všetko, čo doteraz vieme, je zaznamenané vo Fredegarovej kronike. Ale vráťme sa k Samovi a jeho spomienkam.

Durínsky vojvoda, s ktorým Samo viackrát, no nie vždy úspešne bojoval, povstal proti svojmu kráľovi Sigibertovi. Vojvoda Rudolf povstal a zvíťazil nad Sigibertovým vojskom a zriadil si svoje vojvodstvo ako samostatný štát, zmieril sa so Samom a jeho Slovenmi. To bola jedna z ďalších udalostí, ktoré veľmi posilnili Slovenskú ríšu. Samozrejme, už za kráľa Sama malo Slovensko čulé obchodné styky s Byzanciou.

Dlhé spomínanie Sama unavilo. Cítil, že jeho čas skutočne prichádza, preto zavolať Mladicu, jednu zo svojich dvanásť manželiek, a požiadal ju, aby zvolala všetky manželky a deti. Taktiež ju požiadal, aby mu ešte raz priniesla ten dobrý nápoj, ktorý už dopil. Mladica mu rýchlo priniesla novú časť nápoja a ponáhľala sa zvolať všetkých k jeho lôžku. Trvalo to dosť dlho, no Samo pomaly popíjal. Cítil, že dych začína byť trochu nepravidelný. Premáhal sa v nádeji, že všetci prídu k nemu prv než vypustí svoj posledný dych.

Konečne sa všetci zhromaždili okolo neho. Samo prechádzal zrakom pomaly z tváre na tvár a keď skončil, hodnú chvíľu mlčal. Nakoniec pomaly a so slabým úsmevom povedal:

- Som nesmierne rád, že som mal ešte raz šancu vidieť vás všetkých pokope. Nesmierne vás milujem. Som na vás hrdý. Ďakujem vám, manželky moje drahé, že ste ma požeňali takými krásnymi deťmi, dievčatami a chlapcami. Bude teraz na vás, chlapci moji, koho si s pomedzi seba vyberiete ako môjho nástupcu. Dúfam, že bude viesť naďalej s úspechom toto predrahe kráľovstvo a jeho dobrý a pracovitý ľud. Verte mi, urobil som všetko, čo bolo v mojich silách, aby táto krajina a jej ľud boli rešpektovaní všetkými statočnými občanmi sveta. Dúfam a verím, že tento ľud na mňa nezabudne. Môj čas odchodu je tu. Prosím vás, milujte sa navzájom... a... nezabudnite na mňa.

Všetky jeho deti stáli ako v šoku, ticho a bez pohybu, s očami plnými slz zabodnutými do jeho tváre. Samo ešte raz prešiel pohľadom po blízkych tvárach, až mu naostatok klesli viečka a zatvoril oči. Po krátkych chvíľach vydýchol naposledy.

Kresby: Tibor Kovalik

Hlavinka, Ján -
Kamenec, Ivan:
Spory o biskupa Vojtáššáka.
Politické a spoločenské aktivity
Jána Vojtáššáka
v rokoch 1938 - 1945.
Bratislava: Dokumentačné
stredisko holokaustu,
2008, 50 s. + prílohy

Osobne vítam vydanie každej novej historickej publikácie. Každá je totiž dôkazom, že slovenská historiografia nie je tak stojatou, za akú ju niektorí pokladajú. Naopak, prezrádza, že sa čosi deje, hýbe dopredu. Ak aj neprinesie nové poznatky, hodnotenia, možno prispieje k diskusiám. Osobitne ma teší, ak sa dielo venuje obdobiu prvej slovenskej štátnosti z rokov 1939 - 1945, ktoré podnes nie je dostatočne docenené z hľadiska emancipačného procesu nášho národa a ktoré už pri zmienke vyvoláva akési spoločenské iskrenie. Ešte viac ma teší, ak ide o biografii. Naša historická spisba totiž trpí nedostatkom biografii významných osobností. Tieto pocity som mal aj vtedy, keď som bral do rúk úlučnú publikáciu s názvom Spory o biskupa Vojtáššáka. Samotný podnázov Politické a spoločenské aktivity Jána Vojtáššáka v r. 1938 - 1945 i tvrdenie autorov v úvode, že chcú „zrekonštruovať“ a zdokumentovať „fakty a procesy z Vojtáššákových aktivít signalizovali, že pôjde o serióznú historickú analýzu reflektujúcu pozitívne i negatívne stránky činnosti uvedenej osobnosti.

Kniha sa skladá viac-menej z dvoch častí. Prvou je v podstate už skôr publikovaný text štúdie I. Kamenca. Na nové informácie je bohatšia druhá časť, o arizácii Baldovských kúpeľov, ktorej (pravdepodobným) autorom je mladý a veľmi ambiciózný autor Ján Hlavinka. Ten sa dnes - ako pracovník Oddelenia dejín vied a techniky (!) HÚ SAV - venuje židovskej problematike. Keďže však v knižke nie je vyznačené autorstvo konkrétnych častí, budem sa k nej vyjadrovať ako k jednému celku.

Autori síce píšú, že ich cieľom nie je vnútenie istého názoru, no pritom čitateľovi predkladajú zväčša len taký výber faktov, resp. len takú (jednu) interpretáciu faktov, ktorá ho dovedie k zaujatiu negatívneho, možno až odsudzujúceho postoja k biskupovej osobe. Už obálka - biskupova hlava pretlačená arizačnou žiadosťou (akoby práve toto bolo určujúcou črtou Vojtáššákovy verejnej činnosti) - predznamenáva mnohé. Takáto kompozícia je skôr vhodná pre žumpovú „žurnalistiku“ plátku Plus 7 dní, než pre obálku vedeckého diela. Istá nevyváženosť je už v úvode. V bibliografickej poznámke č. 1 sa píše, že v doterajšej tvorbe o Vojtáššákov prevážajú „idealizujúce“ práce (niektoré z nich sú aj menované), no pokusy o „negatívistické“ biľagovanie jeho celoživotnej činnosti, ktoré sa mali v historiografii tiež zrodiť, neuvádzajú. Prečo, nevedno.

Kniha vyvolala pomerne živú odozvu. Okrem iných ohlasov ju v Historickom časopise (č. 1/2009) recenzoval ten istý človek, ktorý vystupuje v tiráži ako jeden z dvojice oficiálnych posudzovateľov - Eduard Nižňanský. Ak by k takému kroku došlo napríklad v regionálnom hlásniku, nik by sa nad tým pravdepodobne nepozastavoval. V prípade vedeckého časopisu - osobitne toho, ktorý sa pokladá za „vlajkovú loď“ slovenskej historiografie - je to však hrubé porušenie vedeckých štandardov. Vystáva tu viacero otázok. Súhlasil s tým jeden z autorov, ktorý je súčasne členom redakčnej rady Historického časopisu? Išlo o precedens, čím sa to umožní aj ďalším knihám do budúcnosti, alebo len o výnimku pre túto? Nevedno tiež, či na tento krok reagovali aj kolegovia, ktorí sa v posledných rokoch sami pasovali za strážcov etiky v historickej vede a na zjazdoch SHS iniciovali rôzne rezolúcie o etike.

Vráťme sa však k osobe hlavného aktéra. Vojtáššák bol svojou povahou otvorený, priamočiary, niekedy až tvrdohlavý (s. 10), v politických ohľadoch naivný človek. Možno naivne veril, že Slovenská republika vznikla ako slobodný štát (s. 8); určite naivne doveroval Augustinovi Morávkovi, ktorý v Štátnej rade referoval zavádzajúce údaje o priebehu arizačného procesu (s. 20). Rovnako naivný bol aj krátko po vojne, keď sa obracal na najväčšieho polonizátora - krakovského arcibiskupa - so žiadosťami o zaistenie národnostných práv pre Slovákov v Poľsku...

Vojtáššák je - podobne ako Hlinka či Tiso - akiste aj symbolom. Symbolom nekompromisne pronárodnej a súčasne striktnie antikomunistickej politiky, čo mu komunisti nikdy neodpustili.

Jeho verejný postoj bol principiálny, ba výnimočný, už v prelomovom roku 1918, keď sa vzoprel ostrihomskému kardinálovi Jánovi Csernochovi, ktorý tlačil na kňazov s cieľom pracovať za udržanie Uhorska. Bol členom deklarovaného zhromaždenia v Turčianskom Svätom Martine a v decembri 1918 sa stal podpredsedom Kňazskej rady - inštitútu, ktorý mal podporovať nejestvujúci slovenský episkopát. To všetko v čase, keď veľká väčšina kňazov stála ešte na uhorskej - a teda antislovenskej - platforme. Hoci ako najstarší biskup prijal funkciu v Štátnej rade, za politika sa nikdy nepokladal. Málo známou skutočnosťou je, že už v decembri 1940 zakázal svojim kňazom účasť nielen v politických funkciách, ale tiež na hospodárskych postoch prinášajúcich zisk. Tým nepochybne o niekoľko rokov predbehol svoju dobu, ktorá kňazov v politike brala za samozrejmosť.

Podobne ako obaja autori uznávam, že vo svojej verejnej činnosti sa dopustil istých krokov, alebo zaujal také stanoviská, ktoré neboli práve najšťastnejšie a neboli ani v súlade s kresťanskými princípmi. Ide predovšetkým o niektoré vyjadrenia a postoje k židovskej menšine, ktoré sa - tým skôr, ak prihliadneme na čas a kontext, v ktorom odznili - môžu javiť ako nešťastné. Takisto zdieľam tvrdenie autorov (s. 20), že „Vojtáššák plne súhlasil s dobovým vládnym riešením židovskej otázky“. Nepochybujem ani o tom, že tieto a ďalšie prejavy jeho verejnej činnosti budú ešte veľakrát pertraktované, preosievané a hodnotené spod rôznych uhlov. Nie je mojím cieľom - a ani by som si netrúfol - podrobne a kriticky analyzovať všetky predložené informácie o Vojtáššákovy činnosti. Rád by som sa však vyjadril aspoň k niektorým kľúčovým bodom, pri interpretácii ktorých autori podľa mňa, ľudovo povedané, „začali vedľa“.

VOJTÁŠŠÁKOV „ŠOVINIZMUS“

V prvom rade takto - nielen oni, ale aj iní autori - kritizujú postoje spišského biskupa v kauze poľských kňazov na inkorporovaných územiach. V odbornej literatúre, a následne i v bulvárnej publicistike, sa zakorenilo pochybné obvinenie Vojtáššáka Burziovi, že vraj má povest „veľkého šovinistu“. Túto okridlenú frázu preberajú aj autori (s. 12). Nesúhlasím však už prameň (pramene), z ktorých Burzio vychádza, a už vôbec nie kontext historickej problematiky, ku ktorej sa citat' väže. Autori tu (a nielen tu) jednoducho podľahli dikcii dobových prameňov. Človek, ktorý sa Burziovi na údajný šovinizmus Vojtáššáka sťažoval, je pritom identifikovateľný už z citovaného vatikánskeho dokumentu: je to krakovský arcibiskup Adam Sapieha. Je to ten istý pán, ktorý v roku 1946, v čase najbrutálnejšieho útlaku Slovákov a etnických čistiť v Poľsku deklaroval, že žiadne ústupky tejto menšine robiť nemieni, pretože jednoducho neexistuje: Ide len o výtvor Nemecka a Slovenského štátu. Skutočne nestranný a dôveryhodný informačný prameň ako pre Vatikán, tak i pre dnešných historikov. Nech si každý spraví názor o tom, ktorý z dvoch biskupov zastával šovinistické názory. Bez hlbšieho a pravdiviejšieho poznania príčinnno-následných súvislostí a pozadia slovensko-poľského sporu však sotva môžeme hodnotiť validitu výrokov zahraničných diplomatov. Podoba, v akej autori predostrelí problematiku však, prezrádza, že v nej neboli práve zorientovaní. Vznieva tu totiž, akoby „intoleranciu“ a vôbec celý hraničný spor začali Slováci. Skutočnosť je však úplne iná. Na základe falošnej propagandy a silného politického tlaku si práve Poľsko už v r. 1920 vynútilo odstúpenie 25 obcí, kde nežili prakticky žiadni Poliaci a ktoré Poľsko nikdy nepatrili. Títo, čl. diplomaciou obetovaní Slováci na „amputovaných“ územiach prežili medzivojnové obdobie v bezprávnom postavení: neboli uznávaní za menšinu, nedostali ani tie najzákladnejšie národnostné a jazykové práva. Po druhé, Vojtáššák prežival ich tragédiu dve desaťročia. Jednak ako spišský biskup (ktorému vzala tisíce veriacich), a potom aj ako slovenský národovec. Navyše, k niektorým odtrhnutým farnostiam mal aj úzky osobný vzťah, pretože tu pôsobil ešte ako kaplán. V jeseni 1938, keď si Poľsko vynútilo pripojenie ďalších 11 slovenských obcí (resp. ich chotárnych častí), bolo jedným z prvých krokov Poliakov okamžité vyňatie slovenských kňazov.

Ako uvádza monografia M. Gareka Horná Orava a severný Spiš v r. 1945 - 1947, správcu fary v Lesnici Štefana Čurilla ešte koncom októbra 1938 - čiže niekoľko týždňov pred oficiálnym odovzdaním nárokovanych obcí - jednoducho v noci vyviezli na hranicu, pričom mu pohrozili, že ak „sa opováži vrátiť späť“, ho zastrelia“. To bola prax zo strany slovenského Poľska - v čase mieru. Porovnajme teraz tieto postoje s postojom cirkevných i štátnych orgánov I. SR. Po páde Poľska v septembri 1939 a prinavrátení slovenských obcí na Orave a Spiši, vo vojnovom čase, ostali tu pôsobiť všetci poľskí kňazi. Nasledujúci rok 1940 poľskí kňazi (až na jedinú výnimku) rázne odopreli svoju podriadenosť spišskému biskupstvu, odmietli sa učiť po slovensky, takisto ako zažiadať o štátne občianstvo SR (čo bolo, mimochodom, nevyhnutnou podmienkou uznania platnosti cirkevných úkonov štátom). Po tomto ich - úplne slobodnom rozhodnutí - museli opustiť svoje úrady, v SR však mohli nerušene žiť. Napriek odmietnutiu všetci autochtónni kňazi (t.j. narodení na z inkorporovanom území) dostali automaticky slovenské občianstvo, vrátane tvrdých polonizátorov (Jablonský, Machaj, Buroň, Sikora). Ostatní buď odišli do Poľska alebo im Vojtáššák našiel miesta v slovenských kláštoroch, kde dostávali aj rentu. Až v roku 1942, po tom, čo opakovane prichádzali do svojich bývalých farností, kde vyvíjali protištatnú agitáciu, boli títo kňazi - podotýkam, že na pokyn ministerstva vnútra, nie Vojtáššáka, ktorý na to ani nemal právomoc - nútení aj so svojim majetkom SR opustiť. Takýto bol teda postoj „totalitnej“ SR - navyše vo vojnovom čase. A zhruba takto treba vidieť aj postoj Vojtáššáka v onej kauze: žiadnych poľských farárov „nevýháňal“; jeho postoj bol - v porovnaní s prístupom poľskej strany - naozaj „takmer hriechne humánný“ (s. 12).

VOJTÁŠŠÁKOV „UDAVAČSTVO“

Druhou veľkou kauzou, ktorá sa prepierala v posledných rokoch a po ktorej s mimoriadnou obľubou siahli najmä liberálne (rozumie antikaticke) médiá, je kauza tzv. udania Žida Alexandra Lörcinca. Podľa publikácie vystúpil Vojtáššák na pôde Štátnej rady dňa 3. februára 1943 v rámci debaty v pléne „s jednou trápnu denunciaciou - s udaním“. Konštatoval totiž, že v Spišskom Podhradí ostal jeden žid, „maďarský boľševik, komunist a od dávnych čias. Ľudia sa rozhorčujú, že vraj všetkých židov pobrali, len vraj táto pliaga je tu... Poznám ho dobre. To bol prosím, najväčší gauner maďarský. Bil sa s Čechmi. Všetkých pobrali a on je tam.“ (s. 25). Autori termin „udavačstvo“ v rámci jedného odseku použili až štyrikrát.

Na základe pozornejšieho čítania zachovaného priebehu diskusie však nemusíme Vojtáššákové slová automaticky pokladať za „udanie“. Rovnako oprávnené ich môžeme interpretovať ako subjektívny komentár na margo paradoxnej skutočnosti, že z danej obce deportovali „sluš-

nejších“ židov, kým ten s najhoršou povestou tam ostal. Tým na druhej strane nepopieram, že nediplotická poznámka na pôde vysokého štátneho úradu nespôsobilá pre dotyčného žida odsun do pracovného tábora.

Ak by autori venovali väčší priestor osobe A. Lörcinca (tak ako ju venujú napr. L. Friedovi), museli by uviesť aj jeden zaujímavý fakt. A to ten, že v roku 1946 bol Lörcinc súdený Okresným ľudovým súdom v Levoči za udanie dvoch Židov v novembri 1943. To by však aj Vojtáššákovu tvrdenie v Štátnej rade posunulo do trochu inej roviny - a tomu sa autori, podľa všetkého, chceli vyhnúť.

V prvej časti publikácie, v súvislosti s dostupnosťou cirkevných prameňov, autori tiež píšú (s. 13): „Sme však presvedčení, že v biskupských archívoch sa nachádzajú aj iné neoficiálne dokumenty. Žiaľ, historici až na niekoľko výnimiek, nemajú k nim zatiaľ prístup.“ Aj táto veta je pravdivá len čiastočne. Na Slovensku skutočne existujú i takéto biskupské archívy. Tak to je (alebo bolo) napríklad v Tmave, ktorú si pre seba „sprivatizoval“ istý mladý ambiciózný archivár, ktorý k materiálom nepúšťal ani historikov, aby ich nakoniec vyťazil do vlastnej knižky... Určite to však neplatí v prípade Spišskej Kapituly. Autor týchto riadkov onen archív navštívil práve v roku vydania publikácie, pričom dostal všetky materiály k Vojtáššákovu, ktoré požadoval. Skôr vyvstáva otázka, či mali autori danej knižky reálny záujem získať aj pohľad spišského biskupstva. Alebo sa azda ostýchali archív navštíviť?

VOJTÁŠŠÁKOV „ARIZÁCIA“

Tretou a súčasne poslednou veľkou kauzou, pri ktorej sa pristavím, je arizácia Baldovských kúpeľov. Autori jej venujú druhú časť knihy, ktorá rozsahom tvorí takmer polovicu textovej časti. Možno len privítať, že publikovali niektoré posiaľ neznáme dokumenty z fondov SNA, čím rozšírili doterajšie poznatky. Na druhej strane, svoj výklad servirujú čitateľovi tak, že tento po prečítaní textu nadobudne dojem, že každý, kto bol zapletený do arizácie, páchal prakticky rasovo motivovanú zločinu. Čo v tomto prípade smeruje - pochopiteľne - aj na Vojtáššáka. Kúpele, ktoré jeho biskupstvo získalo, „boli predmetom arizácie, teda rasovo motivovanej majetkovej perzekúcie zo strany ľudáckeho režimu namierenej proti konkrétnej osobe. Kúpele totiž neboli arizované preto, že boli v zlom stave, ale preto, že patrili Ladislavovi Friedovi, ktorý bol židovského pôvodu.“ (s. 44). Toto tvrdenie môže byť zavádzajúce.

Arizácia svojou podstatou bola akiste zlom a obrovskou skrivodlivosťou voči postihnutým. No kriminalizácia každého, kto bol s ňou nejakou spojený, takisto neobstoje. Podobný príklad - KSC bola prakticky zločinnou organizáciou; to však vôbec neznamená, že všetci v jej radoch sa dopustili zločinosti. Autori (okrem citácií z dokumentov úradnej povahy) dlžia čitateľom aj vysvetlenie

dvoch podstatných vecí: kontextu a úmyslu „arizátora“. K prvému: Je známym faktom, že majetok baldovských kúpeľov ležal v tesnom susedstve Spišskej Kapituly. Biskupstvo (resp. Vojtáššák) malo záujem o ich odkúpenie. Už v roku 1941, keď adresovalo ÚHÚ sondážnu žiadosť o ich kúpu (s. 32), bol objekt záujmu vo veľmi zlom, priam dezolantnom stave. (To si možno overiť aj osobne v biskupskom archíve, kde sú dostupné desiatky dobových fotografií objektu.) Autori ale nespomínajú kľúčovú skutočnosť, a sice to, že k tomuto pôvodne židovskému majetku sa jednoducho nedalo dostať inak ako arizáciou. Právny stav bol v danej dobe prasto taký. Ak by sa dal objekt získať obyčajnou kúpou, a nie komplikovanými procesmi cez orgány v Bratislave, akiste by to každý záujemca urobil. K druhému: Vojtáššák - ako máme dosvedčené z viacerých zdrojov a publikovaných aj v starších prácach - rozhodne nepatril medzi nejakých mamónárov (dobovou terminológiou „ziskožravcov“). Práve naopak, sám žil maximálne skromne a ak mal k dispozícii materiálne prostriedky, venoval ich cirkvi, resp. sociálne slabším. Je vysoko pravdepodobné, že i spustený objekt v susedstve seminára chcel získať pre bohoslovcov. A v tom tkvie i podstatná odlišnosť oproti väčšine arizácií, ktoré sa zo strany arizátorov diali kvôli zisku.

Napriek viacerým novým informáciám pokladám knižku v zásade za účelové dielo s cieľom ukázať biskupa ako antijudaistu (alebo, ak si niekto potrpí na politickú korektnosť, tak „antisemitu“) a arizátora - navyše s povestou šovinistu. Autori predostierajú čitateľom zväčša len negatívne skutočnosti, resp. problematizujú tie, ktoré sú v jeho prospech. Za všetky pozitívne povojnové svedectvá v jeho prospech tu uvediem aspoň jedno, ktoré je takmer neznáme, no cenné - od Františka Hečka. V čase príprav monsterprocesu s tromi katolíckymi biskupmi v roku 1950 práve tohto známeho spisovateľa stranické orgány oslovili, aby napísal proti obvineným propagandistický pamflet. (Zo všetkých troch prekázal mocipánom najviac práve spišský biskup.) Komunista - a ateista - Hečko to ale odmietol s tým, že „Vojtáššáka osobne poznám ako slušného človeka“.

Diskusia o Vojtáššákovu bude akiste pokračovať. Aj v tomto roku sa konala veľká vedecká konferencia venovaná jeho osobe. Nech sa ale prikloníme k tomu, onomu či inému názoru a výkladu, som presvedčený, že významným osobnostiam neprospeje glorifikácia. Ani k cirkevným autoritám minulosti nie je správne pristupovať „svätuškársky“, vyťahovať len pozitívna, obchádzať negatíva, tváriť sa, že všetko bolo v poriadku, keď nebolo. Rovnako však nie je správne ani ich očierňovanie. To je možno cesta pre bulvár, ktorý si chce zvýšiť predajnosť, no nie pre historickú vedu.

MARTIN LACKO

Recenzia vyšla v ročenke
Historické rozhľady, VI/2010, s. 188-194

Spomienka na odhalenie busty biskupa Vojtáššáka v Ružomberku

V nezvykle preplnenej zrkadlovej sále Divadla Jána Palárika v Trnave sa v poslednú januárovú nedeľu uskutočnil spomienkový večer na významného básnika a trnavského rodáka pod názvom: „Miroslav Válek 2011“. V štandardne kvalitnej dramaturgii scenáristicky i moderátorsky uvádzala program Miroslava Čibenkova, ktorá mala tentoraz vynikajúcu predlohu - dva tucty zhudobnených veršov básnika. V súčasnej rozporuplnej politikej, ale aj umeleckej atmosfére bola

interpretačnom podaní Kamila Mikulčíka zhudobnené Válkove básne Kaplnka, Dáma so závojom, Šachy, Svadba, Električka, Zápalky a Sklamanie. Navyše Barbora Baszová prespievala aj dve zhudobnené Válkove básne pre mládež Koník a Okienko. Jej kolega z trnavského divadla Miro Beňuš predniesol básne Kalendár, Zima a Ráno.

Okrem dominujúcej poézie a novej hudobnej kreácie sa súčasťou spomienkového večera na Miroslava

Válkove verše plné hudby

táto divadelná kaviareň odvážnym posunutím v spoločenskom myslení. A možno smelo povedať, že tento odvážny pokus sa v plnej miere vydaril. Prítomné boli viaceré osobnosti z literárnej, ale aj hudobnej branže, medzi ktorými bola aj dcéra básnika, publicistka, literátka a prekladateľka Miroslava Vallová.

Ako to všetko začalo? Nuž treba sa poobzrieť zopár rôčkov dozadu, keď sa na stránkach našich médií rozorvala nekompromisná polemika, ktorej cieľom bolo rozštvrtiť meno, ale najmä dielo tohto skvelého básnika, bez ktorého by sa dejiny slovenskej poézie v druhej polovici minulého storočia rozhodne nezaobišli. Vtedy, kdesi v ústraní inšpiratívne nasával Válkove verše z jeho piatich básnických zbierok dnes už diecézny organista a skladateľ Stanislav Šurin. No nebolo to preto, aby s nimi vystupoval na kultúrnych večierkoch. Precítil, že z tejto skvelej básnickej hmoty vyžaruje niečo navyše - hudba! A tak sa postupne pustil do zhudobnenia blízkych Válkových básní. Neskôr sa zrodila myšlienka dať tomuto snaženiu profesionálnu podobu. Hudobnej predlohy sa ujal s plnou vervou skladateľ a multiinstrumentalista Stanislav Palúch. Postupne premietol zhudobnené básne do koncertnej podoby. Kým bude ukončená nahrávka na CD, bolo vhodné odskúšať si reakciu publika na tento, dnes už úspešný, umelecký zámer.

Prijemná atmosféra zrkadlovej sály trnavského divadla vytvorila skvelú kulisu pre podujatie, ktorého dramaturgia nemala konfrontačný podtext. Profesionálne hudobné zoskupenie v zložení kontrabas Robert Ragan, klavír Kladius Kováč, bicie Peter Stolárik s hudobným aranžmán Stanislava Palúcha gitara a husle vykúzlilo skutočnú atmosféru jazzového koncertu. Postupne odzneli v skvelom

Válka stali aj vystúpenia pozvaných hostí tohto programu. Stanislav Šurin ako autor hudby sa publiku zdôveril so svojimi empatiami k veršom tohto básnika. V súčasnosti regenschori trnavskej diecézy presvedčil prítomné publikum, že jeho kompozičná autorská dráha má správne smerovanie. Ďalším hosťom večera bol Peter Horváth, ktorý ako dlhoročný pracovník Ministerstva kultúry SR bol i v osobnom kontakte s ministrom Váikom. V konvolúte spomienok akcentoval najmä Válkove počiny, ktoré prispeli trnavskej kultúre, ako napríklad jeho spoluprácu s trnavskou básnickou skupinou konkretistov (J. Ondruš, J. Stacho, J. Mihalkovič, E. Feldek, J. Šimonovič), či podiel Válka na obnovení divadelnej tradície mesta zriadením Divadla pre deti a mládež v Trnave (1974), ale aj pozitívny prístup Váikovo ministerstva pri zriadení samostatnej cirkevnej provincie so sídlom v Trnave so súčasným menovaním biskupa a neskôr arcibiskupa (1977).

Reprezentant mladšej generácie slovenských básnikov Erik Ondrejčíka sa svojím bezprostredným vystúpením publiku zdôveril o úprimnej inšpirácii básnikom Váikom vo svojej tvorbe. Projekt finančne podporil Trnavský samosprávny kraj a jeho ďalšie reprízy v iných mestách sa očakávajú.

Ubehlo dvadsať rokov od úmrtia básnika Miroslava Válka. I napriek mnohým nepremysleným pokusom niektorých kruhov o pretrvávajúcu diskreditáciu tohto básnika by sme sa mali skoncovať s opakujúcou sa schizofrénou a každých dvadsať rokov „odpisovať z dejín“ jednu generáciu za druhou. Slovensko nemá na výpredaj skutočných umelcov, ale nie každý umelec zostáva inšpiráciou pre nasledujúce generácie. Válek takouto osobnosťou, zdá sa, zostáva. Komu bola daná do vienka „nesmrteľnosť“, márne sú pokusy mu ju zobrať.

- peho

Zo Švajčiarska prišla správa, že v pondelok 31. januára 2011 odobrala sa v 92. roku svojho života do večnosti v kláštore Fahr (Aargau) známa poetka Silja Walterová, rehoľným menom Sr. Maria Hedwig.

Silja (Cecília) Walterová pochádzala z rodiny švajčiarskeho nakladateľa, spisovateľa a člena Národnej rady Otta Waltera. Narodila sa ako druhá z ôsmich sestier 23. apríla 1919 v Rickenbachu pri Oltene. Mala i jedného brata, spisovateľa Otta F. Waltera. V rokoch 1933 až 1938 navštevovala učiteľský seminár Bernarda v Menzingene. Potom študovala literárnu vedu na univerzitách vo Freiburgu (Fribourg) a Bazileji, ale štúdiá pre životnebezpečné pľúcne ochorenie nedokončila. Už vtedy písala básne. Prvé uverejnila roku 1944. O štyri roky nato sa rozhodla vstúpiť do kláštora benediktínok vo Fahre. Dňa 11. októbra 1949 zložila prvé rehoľné sľuby. V tomto kláštore žila až do svojej smrti, teda viac ako 61 rokov.

Z pera Silje Walterovej (uverejňovala pod týmto menom) vzišlo viac ako 60 publikovaných literárnych diel. Popri početných lyrických tituloch písala aj prózy, mystériové hry a divadelné drámy, oratóriá a významné teologické texty. Vo freiburskom nakladateľstve Paulusverlag vyšlo, počnúc rokom 1999, desať zväzkov jej zobrazených diel a k autorkinej deväťdesiatke (2009) jej autobiografia Das dreifarbene Meer (Trojfarebné more).

Medzi čitateľsky najúspešnejšie knihy patria jej „svetské“ diela. Bestsellerom sa stala napríklad kniha rozhovorov Eine Insel finden (Nájsť ostrov, 1984). Jedným z po-

Silja Walterová s lýrou už v nebi

sledných diel Silje Walterovej je spirituálna hra Haus der neuen Schöpfung (Dom nového stvorenia), prvý raz predvedená roku 2006. Toto dielo rozpráva o pohnutej 150-ročnej histórii Ingenbohlských sestier, najväčšej ženskej rehole vo Švajčiarsku. Dáva spoznať tvorivú intuíciu rehole v jej nasadení pre ukrátených, čo hudobne podmaľuva bohaté vokálne a instrumentálne obsadenie pod taktovkou skladateľa Carla Rüttho.

Pre svoju hlbokú duchovnosť i poetický výraz nachádza literárne dielo Silje Walterovej bohatý ohlas kultúrnej verejnosti v nemeckej rečovej oblasti. Za svoju tvorbu si autorka vyslúžila viaceré ocenenia, ako napríklad ceny mesta Zürichu za literatúru a kultúru, dvakrát

(1956 a 1992) cenu Švajčiarskej Schillerovej základny za celkové dielo a dostala aj cenu za umenie Solothurnského kantónu. Stala sa čestnou občiankou Rickenbachu, Würenlosu a Mümliswilu-Ramiswilu.

Niektoré verše Silje Walterovej vyšli časopisecky v prekladoch aj na Slovensku. Báseň, ktorú tu prinášame, napísala ako piesňový text pre kostol v Heidelbergu (na vysvetlenie: ide o kostol, čo má za patrónky Teréziu Ávilskú, Teréziu z Lisieux, Teréziu Benediktu čiže Editu Steinovú a Matku Teréziu z Kalkaty). V tejto piesni sa autorka podarilo včleniť štyri svätice do jedného obrazu.

TEOFIL KLAS

Silja Walterová

Tereziánska pieseň

Stvoril si nás, Bože,
žeby sme ťa chválili,
veď len ty si svätý,
veľký, vznešený.
Velebia ťa hviezdy,
ospevujú anjeli,
s Teréziou aj my
tuná na zemi.

Boh, ten sám nám postačí.
Boh, ten sám nám postačí.

Srdce tvoje hrad je,
Terézia, presvetlý;
osvedč, jak sa v čase
kráča do svetla.
Sprevádzaj nás radou,
kroky nám ňou pretepli:
Nech nás nevystrašia
nikdy tiene zla.
Boh, ten sám nám postačí.
Boh, ten sám nám postačí.

Hľadáme ťa, Bože,
lebo ty si našiel nás.
V Terézii planú
Ducha plamene.
Združil si v nej nebo
so zemou tak v jase krás,
ako poznať dávaš
v pravde zjavenej:
Boh, ten sám nám postačí.
Boh, ten sám nám postačí.

Srdcom, láskou tu byť
chcela si, ó, Terezka,
srdcom prostred Cirkvi,
láskou uprostred.
S Ježišom ťa hrýzla
odlúčenosť nebeská,
a tak nocou dávaš
piesni múdro zniet':
Boh, ten sám nám postačí.
Boh, ten sám nám postačí.

Zdrav buď, Benedikta,
Terézia od Kríža,
toho kríža v mukách,
na ňom visel Pán.
Za Baránkom šla si,
za obetou Ježiša.
Na obetu zmiernu
povzbuď myseľ nám.
Boh, ten sám nám postačí.
Boh, ten sám nám postačí.

Matka Terézia,
na rukách si vnášala
v tých, čo umierali,
Pána cez prah dňa.
Prebývaš dnes v sláve:
milosrdná láska, hľa,
skrže teba prúdi
z Boha, prevratná.
Pros, nech Boh nám postačí.
Pros, nech Boh nám postačí.

Preložil TEOFIL KLAS

Kamil Mikulčík spieva zhudobnené verše Miroslava Válka

(Dokončenie z 1. strany)

Voda je teda fenomén, od ktorého závisí bytie či nebytie všetkého živého. Voda je nenahraditeľným prvkom existencie človeka. Voda je veľkým pomocníkom, ale i trestajúcim živlom.

Už v Mojžišovej knihe Genezis, v siedmej kapitole, je popísaná povodeň: „...a vody náramne zmohtnuli na zemi a pokryli sa všetky, i tie najvyššie vrchy, ktoré boli pod celým nebom.“ Boh potrestal neposlušnosť ľudí. Tu je opodstatená otázka, aká bude odplata za hriechy súčasníkov, nielen proti vode?

Voda je životodarný zdroj a zároveň jeden z najvýznamnejších námetov a inšpiračných zdrojov, výtvarného umenia, hudby. Krásne fontány, obrazy, sochy vyjadrujú život s vodou. Je obdivovaná nielen pre jej čaru a zákrasy, ale aj preto, že je symbolom života a pokoja, symbolom plodnosti.

Je dobré rozumieť vode v jej mnohorakosti. Chápať ju celistvo v ekonomických, ekologických, zdravotných, sociálnych i kultúrnych súvislostiach. Voda predstavuje nemieme cenné dedičstvo a povinnosťou nás všetkých je zachovávať a chrániť ho pre nasledujúce generácie. Veď jej množstvo a kvalita rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú úroveň spoločnosti a jej rozvoj.

Rozoznávame dva druhy vôd - povrchové a podzemné. Povrchové vody v množstve 96% územia SR patria k úmoriu Čierneho mora, 4% k úmoriu Baltického mora.

Jediným zdrojom vody v našich tokoch sú atmosférické zrážky. V dlhodobom priemere pramení na slovenskom území 398 m³ s-1 vody. Poloha Slovenska na hydrologickej streche strednej Európy spôsobuje, že až tretina vôd, ktoré tu vznikajú, odteká za hranice. Hydrologický režim Slovenska charakterizuje veľký pozdĺžny sklon riek s prudkým odtokom, najmä veľkých vôd. Zároveň však vodohospodársku bilanciu niektorých regiónov významne ovplyvňuje „import“ vody prostredníctvom riek, ktoré pritekajú na územie SR.

Problémy spôsobované nestálosťou prietokov a vysokou mierou povrchového odtoku si vyžadujú regulačné opatrenia. Snahou slovenských vodohospodárov bolo a je zachytiť čo najväčšie množstvo vody v povodí a prerozdeliť ho tak, aby sa podľa potreby dalo využiť počas celého roka. Na tento účel slúžia predovšetkým vodné nádrže. Ich základnou úlohou je regulovanie prietokov tokov, hlavne zvýšenie minimálnych prietokov a zníženie maximálnych povodňových prietokov. V súčasnosti je na Slovensku vybudovaných 54 veľkých vodných nádrží (nad 1 milión m³) so sumárnym celkovým ovládateľným objemom 1 890 mil. m³.

Termín podzemné vody sa používa na súhrnné označenie podzemných a pôdných vôd.

Slovensko disponuje pomerne veľkými zásobami podzemných vôd. Ide o všetky druhy vôd v podzemí, ktoré vytvárajú súvislú hladinu. Prírodné zdroje podzemných vôd podľa sumarizácie k 1. 1. 2002 predstavovali priemerne 146,7 m³ s-1, z čoho je využiteľných cca 51,9%. Bohaté zdroje sa nachádzajú najmä v kvartérnych náplavoch horného Žitného ostrova a vo vápencovom dolomitických horninách viacerých pohorí stredného Slovenska a Slovenského krasu. Zároveň však geologické pomery veľkej časti krajiny, napríklad východného okraja Podunajskej nížiny, juhu stredného Slovenska a väčšiny východného Slovenska, nie sú priaznivé pre vytváranie významnejších akumulácií

podzemných vôd. Z hľadiska kvality podzemných vôd sú najviac znečistené nížinné oblasti. Najmenej znečistené sú oblasti stredoslovenských neovulkanitov a riečnych náplavov Torusy, Belej, Strážovských vrchov a Turčianskej kotliny. V podunajskej nížine sú horné vrstvy podzemných vôd znečistené komunálnym a poľnohospodárskym znečistením. Pre účely zásobovania pitnou vodou sa voda musí čerpať z nižších hori-

zontov, kde dosahuje kvalitu vyhovujúcu na pitné účely.

Za súčasť podzemných vôd sa považujú aj geotermálne vody, ktoré sa nachádzajú prevažne v hlbších vrstvách zemskej kôry. Využívajú sa väčšinou na rekreačné účely v termálnych kúpaliskách, na vykurovanie skleníkov a fóliovníkov, v niektorých prípadoch aj na vykurovanie bytových a nebytových priestorov. Slovensko je mimoriadne bohaté na zdroje minerálnych vôd vhodných na liečebné účely a ako minerálne stolové vody. Zdokumentovaných je okolo 1470 výverov minerálnych vôd, pričom kapacita najvýznamnejších z nich dosahuje viac ako 700 l s-1.

Pôdne vody, ako súčasť malého kolobehu vody, sa zhromažďujú v tzv. nenasýtenej (prevzdušnenej) vrstve pôdy, medzi jej povrchom a súvislou hladinou podzemných vôd. Sú významnou zložkou prírodného prostredia a ako priamy zdroj vody pre vegetačný kryt aj kľúčovým výrodným činiteľom v poľnohospodárstve a lesníctve. Ich celkový objem na Slovensku v poľnohospodárskej a lesnej pôde sa odhaduje na viac ako 8 miliárd m³, čo je viac ako dve tretiny priemerného ročného povrchového odtoku z územia SR. Na rozdiel od podzemných vôd sa s pôdnymi vodami neuvažuje ako so súčasťou zdrojov využiteľných na vodohospodárske účely.

Podľa článku 4 ústavy podzemné vody a vodné toky, podobne ako prírodné liečivé zdroje a nerastné bohatstvo, sú štátnym vlastníctvom. Väčšinu tohto bohatstva spravujú a jeho racionálne využívanie zabezpečujú štátne vodohospodárske organizácie.

Vodné hospodárstvo je odvetvím, ktoré pre spoločnosť zabezpečuje nezastupiteľné úlohy v oblasti ochrany územia pred povodňami, zásobovania obyvateľstva, priemyslu a poľnohospodárstva pitnou a úžitkovou vodou, ochrany povrchových a podzemných vôd pred znečistením. Spravuje vodné toky a objekty na nich, vodovody, kanalizácie, čistiťarne odpadových vôd, podieľa sa na tvorbe a ochrane prírodného a životného prostredia.

Ak sa zamýšľame nad globálnymi pohľadmi na vodu, nielen pitnú, potom musíme brať do úvahy, že sa stretáme s inými názormi na východe ako na západe, na severe ako na juhu. Je to ten povestný uhol pohľadu. Len v jednom sa rôzne názory zhodujú alebo sú si blízke. V otázke prežitia. To nie je možné bez vody, ktorej je dostatok, lenže nie je rovnomerne rozložená. To vytvára ono rozdelenie, ktoré som spomínal. Ono určuje nielen stupeň úcty k vode, ale i mieru naliehavosti s ňou hospodáriť. Budúcnosť bude nástojčivo nastoľovať prehlbovanie vzťahu k tejto daryni života, pretože sa bude čoraz viac stávať problémom z rôznych príčin. Často bude i objektom mocenských záujmov, ovládnutia susedov i sveta.

Toto množstvo vody je v neustálom kolobehu. Nie je zhromaždené len v tekutom skupenstve, ale v

plynnom i pevnom. Vývoj vo svete jednoznačne svedčí o raste spotreby vody a o jej narastajúcom nedostatku. Mylná je domnienka, že problémom je iba pitná voda. Problémom je voda ako taká, raz jej je veľa, inokedy nedostatok. Tento problém zasahuje celý svet. Očakávané otepľovanie našej planéty tento problém ešte znásobí. Je opodstatnený predpoklad extrémizácie zrážok a z toho vyplývajúce

nadsadene aj ako „strecha Európy“. Pri pohľade na mapu nášho územia zistíme, že len jedna vodnatosťou významná rieka, Dunaj, k nám priteká. V priemernom vodohospodárskom roku pretečie Dunajom v Bratislavskom profile 69,4 mld. m³, to jest takmer dvojnásobok spadnutej vody na územie Slovenska. Vody prameniace na našom území odtekajú, veľká časť bez toho, aby sme ich vodu využili. Nedostatok

využívajú vodohospodárskymi dieťami. 83% slovenského obyvateľstva je zásobovaných pitnou vodou z vodovodu, čo je pod priemerom vyspelých európskych štátov. Tento údaj je priaznivejší v mestách ako na vidieku. Nie sme na tom zle, k spokojnosti však ešte čo-to chýba. Najmä na východnom Slovensku, hoci práve tu sa urobili v povojnovom období rozsiahle vodohospodárske zásahy... Východné Slovensko má v porovnaní s ostatnými oblasťami Slovenska najnižšie percento obyvateľstva napojeného na verejný vodovod, najnižšiu kanalizačnú sieť a najmenší odber vody z vodovodov. Takýto stav treba zmeniť, najmä v záujme zdravia obyvateľstva. Všade na svete spotreba vody stúpa. U nás klesá, v niektorých oblastiach je už pod úrovňou hygienickej potreby, stanovenej Organizáciou Spojených Národov (100 l na osobu a deň). Využíva sa hygienicky závažná voda. Prečo je to tak? Stačí sa pozrieť na účet za vodu. Od roku 1990 sa vodné a stočné zvýšilo na viac ako 70 násobok a prekročilo už cenu 60.- Sk za m³. Pri odporúčanej spotrebe 200 l na osobu a deň by to činilo 6,0 m³ za mesiac, to jest 360.- Sk mesačne za osobu.

Všobecne sa vie, že používanie vody, nespĺňajúcej hygienické

Fenomén voda

katastrofálne povodne a ich horší opak - nedostatok vody. Preto sa fenoménom vody sa treba zaoberať komplexne, na vedeckej a overenej úrovni. Najmä tu nemá miesto šarlatánstvo, ktorému sa u nás dáva i v médiách neprimeraný priestor.

Krátko po začiatku 20. storočia žila na zemi 1 mld. 400 mil. obyvateľov. V roku 1960 vzrástol počet obyvateľov na 3,0 mld. V septembri roku 1999 sme sa už stretli s údajom 6,0 mld. Každý z týchto obyvateľov chce piť, jesť, dodržiavať hygienu, byť ochránený proti povodňam, ale zabezpečený aj pre prípad sucha.

Slovensko označujeme trochu

kvalitou vyhovujúcej pitnej vody nie je ani u nás pojem neznámy, výraznejšie na východnom Slovensku. Cele Slovensko nie je možné zasobiť zo zdrojov podzemných vôd a vonkoncom nie bez rozhodujúcich vodohospodárskych stavieb.

Na Slovensku máme 24 tisíc vodných tokov, rôznej veľkosti a vodnosti. Podľa dlhodobého priemeru ročne nimi odtečie bez úžitku 12,6 miliárd m³ vody. Pri ročnom priemer zrážok 812 mm spadne na Slovensko 39, 823 miliárd m³ dažďovej vody. V uvádzanom množstve odteká tokmi, ďalšia sa vyparuje a infiltruje. Vodohospodári ju

Snímka: Ján Motulko

normy, a takisto nedostatočná hygiena, spôsobuje špecifikované i nešpecifikované druhy ochorení. Týmto by sa mali zapodievať pracovníci sociálnych inštitúcií, ale najmä ministerstvo zdravotníctva. Treba im pripomenúť, že z liečenia je najlacnejšia prevencia.

Ešte náročnejší na spotrebu vody je priemysel. Len málo sa v širokej verejnosti vie o tom, že na úpravu jedného litra mlieka treba 4 až 6 litrov vody, na vypratanie 10 kg suchej bielizne spotrebujú práčovne 400 až 600 litrov vody. Milovníci piva sotva vedia, že na hektoliter tohto moku treba 1000 až 2000 litrov vody. Neustále rastie spotreba vody aj v poľnohospodárstve, jedným z dôvodov je i extrémizácia klimatických podmienok.

Vodné hospodárstvo v roku 1990 stratilo rezortné ministerstvo. Odvtedy je chudobným príbuzným, do roku 2004 na ministerstve pôdohospodárstva a v súčasnosti na ministerstve životného prostredia. Do vodného hospodárstva sa neinvestuje. Štát si neplní povinnosť ochrany území, životov a zdravia obyvateľstva. Dlhuje na investície do ochrany a dlh sa nepretržite zvyšuje. Dôsledky sa dostavia, nenechajú na seba dlho čakať. V súčasnosti doplácame na zanedbanie vybudovaných vodohospodárskych zariadení, na neodbornú urbanizáciu v trasách povodí, na nedodržiavanie hygieny v povodí a najmä na nečistenie korýt riek, ktoré sú často zarastené. Tok má v prvom rade funkciu odvedenia povodňových prietokov.

Počet obyvateľov na zemeguli rastie a spotreba vody neustále stúpa. Zásoby podzemných vôd využiteľné na zásobovanie obyvateľstva ubúdajú, okrem iného v dôsledku anorganického a organického znečisťovania. Ak sa tento trend nezmení, do roku 2025 sa dvaja z troch ľudí budú stretávať s nedostatkom vody. Zmyslupnejšie a hospodárnejšie nakladanie s vodou sa stáva nevyhnutnosťou. Lepšie využitie a rozloženie vody je v princípe možné, a to je veľká výzva pre ľudstvo 21. storočia, vyžaduje však investície. Všeobecne na tento účel nie sú.

Zásobovanie obyvateľstva na Slovensku, ale i v prevažnej časti sveta, nie je možné iba zo súčasných zdrojov podzemných vôd. Treba zachytiť väčšinu spadnutej vody na území. Akumulovať ho, a to každým prístupným spôsobom, či už lesotechnickými úpravami, či správnym obhospodávaním pôdy, ale najmä výstavbou akumulčných priestorov.

Ak by mocní tohto sveta mali za prioritu svojho konania starostlivosť o dobro ľudstva, nemuseli by sme sa obávať o zabezpečenie ľudstva a prírody dostatkom vody.

Vodné zdroje môžeme vo všeobecnosti rozdeliť na prírodné (rieky, jazerá, pramene a i.) a umelé (vodné nádrže - povrchové, ale i podzemné). Výhodou prírodných zdrojov je, že sú lacné a často majú aj bez úpravy primeranú kvalitu. Ich nevýhodou je však veľká rozkolísanosť v disponibilnom množstve. Pritom často max. vodnosť nekorešponduje s požiadavkami na odber vody v danom mieste i čase. To znamená, že kapacita prírodného zdroja je v istom čase nevyužitá, inokedy je výrazne menšia ako okamžitá potreba vody.

Pre umelé vodné zdroje nádrže je

charakteristické, že vďaka svojej akumuláčnej schopnosti umožňujú dočasne uskladniť prebytky vody (počas povodní), ktoré sa neskôr využijú na krytie deficitu (v čase sucha). Nádrže teda regulujú odtokový proces vody v prírode a tým odstraňujú nesúlad medzi jej obecným prirodzeným výskytom v priestore a čase a potrebou vody v danom mieste.

Túto regulačnú schopnosť nádrží poznali už kultúrne vyspelé štáty a národy v staroveku: Egypt, Babylónia, India, Irán, Irak, Izrael, Čína. História výstavby nádrží a priehrad je temer päťtisícročná. V tejto súvislosti sa uvádzajú ako najstaršie dve egyptské nádrže: Moeis (bočná nádrž Nílu) a EL Kafara z obdobia 2600-2900 pred Kr. Nádrž Anfengtang, vybudovaná ako zdroj závlahovej vody v Číne v roku 600 pred Kristom, slúži dodnes. Prvé zmienky o stavbe nádrží na území Európy sú mladšieho dátumu z 2. a 3. storočia po Kr. a pochádzajú zo Španielska a Talianska. Bohatá je aj história nádrží na Slovensku, kde v období 16.-19. storočia vznikla jedinečná sústava, viac ako 50 nádrží. Voda v nich akumulovaná slúžila bankským účelom a determinovala technický rozvoj tohto strediska ťažby zlatostrieborných rúd. Sústava je zaujímavá ako z vodohospodárskeho hľadiska (využívanie cudzieho povodia), tak aj z konštrukčného hľadiska (odvážne štíhle zemné priehrady, výšky H = 8 až 30m). Oba tieto technické atribúty sústavy boli ocenené zaradením nádrží štátnickej vodohospodárskej sústavy do súpisu kultúrno-technických pamiatok UNESCO. Tieto historické diela sú zdrojom inšpirácie riešenia vodohospodárskych problémov i v súčasnosti.

Súčasná vláda prijala Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí SR ako reakciu na povodne posledných období. Základná koncepcia „Programu“ predpokladá vytvoriť zádržný objem zrážok v prirodzenej vegetácii a v pôde, vhodným obhospodávaním jeho pôdy a tiež vytvorením jednoduchých prehrádzok z vegetačného materiálu v horizonte 6-10 rokov v sieti malých korýt. Takto sa podľa realizačného projektu má vytvoriť zádržný objem zrážok o objeme 250 mil. m³ celkovým nákladom 1 mld. eur Program bol pripravený bez širšej odbornej a vedeckej diskusie.

Odborníci z vedných odborov hydrologie, klimatológie, geológie, vodného hospodárstva na základe analýzy výskytu historických povodní poukázali na fakt, že navrhované opatrenia v projekte nie sú postačujúce a ani po úspešnej realizácii nezabránia povodňam a suchám.

Analýzy objemu zrážok, odtoku, ich časového priebehu a stavu zasiahnutých povodí potvrdzujú, že katastrofické prípady povodní - ako veľkého plošného rozsahu, tak aj v malých povodiach - sú zapríčinené jednoznačne veľkým úhrnom zrážok vysokej intenzity na povodia dostatočne nasýtené predchádzajúcimi zrážkami. Posledných 15 rokov (okrem roku 2003) bolo na Slovensku mimoriadne bohatých na zrážky. Tieto nadpriemerné úhrny zrážok sú hlavnou príčinou povodní za posledných 15 rokov.

Zrážkový úhrn v SR v roku 2010 vysoko prekračuje doteraz namerané hodnoty. Z vývoja koeficientu odtoku z celého územia SR vypočítaného z údajov SHMÚ za obdobie 1993-2008 je zrejme, že dochádza k vyššiemu zadržaniu vody na území SR (dopĺňajú sa podzemné vody, v posledných desaťročiach sa

zvýšila lesnatosť a dochádza k vyššiemu výparu z územia SR).

Často opakované tvrdenie, že voda sa v posledných rokoch na území Slovenska menej zadržáva a vo zvýšenej miere odtéká z územia SR, merané údaje nepotvrdzujú.

Do výstavby vodných diel Liptovská Mara a Orava sa väčšie povodne na dolnom Váhu vyskytovali v priemere každé štyri roky. Správy o povodniach v Liptove sa zachovali už od 16. storočia. Katastrofické povodne sa v minulosti na Liptove vyskytovali približne raz za 35-50 rokov.

Základný predpoklad, na ktorom je založený „Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí SR“, je, že povodie toku v prirodzenom stave, nenarušenom činnosťou človeka, môže zadržať výrazný objem vody z prívalečných dažďov. Ide o ďalší neoverený mýtus. Táto predstava odporuje skúsenostiam z početných historických povodní, ktoré vznikli i v povodiach, kde vegetačný kryt, urbanizácia, cestná sieť a ďalšie civilizačné faktory - dnes často označované za hlavných pôvodcov povodňových katastrof - boli pôvodné, nenarušené. Ani zdravý „vodohospodársky účinný“ vegetačný kryt zalesneného alebo poľnohospodársky využívaného povodia nie je schopný zadržať viac ako malú vrstvu (do 10 mm) zrážkovej vody. Aj vysušený pôdny

profil priemernej hĺbky, najmä na nepriaznivom geologickom podloží (flyš), má obmedzenú pórovitosť. Pritom vsakovacia rýchlosť do vysušenej prirodzenej lesnej aj lúčnej pôdy dosahuje len zlomok intenzity krátkodobých prívalečných zrážok a exponenciálne klesá s časom. Prebytok vody je tak zdrojom priameho povodňového odtoku.

Úplná ochrana pred následkami povodní, akými boli na Slovensku, na Morave a v Poľsku povodne v lete 2010, na Morave v roku 1997, nie je možná. Je nutné však konať, aby sa znížilo možné ohrozenie ľudí a majetku.

Pri nemožnosti aktívne zasiahnuť do procesov podmieňujúcich vznik, časový a miestny výskyt a úhrn prívalečných zrážok, sú len dve možnosti, ako predchádzať povodňovým škodám z prívalečných zrážok. V prvom rade je možné dočasne zadržať časť prívalečných zrážok v povodí, a ďalej ide o možnosť včasného a neškodného odvedenia nezachytených zrážok cez riečnu sieť z povodia. Protipovodňová ochrana a ochrana pred suchom musí byť preto tvorená komplexom všetkých možných opatrení. Starostlivosť o krajinu, hradenie bystrín a vodozádržné opatrenia pri výstavbe sú iba jednou časťou opatrení. Základom však vždy ostanú technické riešenia. Ta-

kými sú napr. výstavba suchých poldrov, nádrží na horných tokoch riek, udržiavanie prietokov korýt a ďalej integrovaný záchranný systém a predpovedná povodňová služba. Iba takto budovaný protipovodňový komplex opatrení môže priniesť zvýšenie stupňa ochrany obyvateľstva a zníženie povodňových škôd. Týmto opatreniam sa však v schválenom „programme“ vôbec nevenuje pozornosť.

V navrhovanom a vládou schválenom programe je predpokladaný náklad jednej miliardy eur. Za tieto prostriedky sa dá urobiť skutočne dosť. Kde a koľko, by najlepšie vedeli povedať vodohospodári, ktorí naše vodné toky spravujú a zodpovedajú za ne zo zákona. Inak často vyjadrované odvolávanie sa na schválený program môžu vzbudiť mámu nádej obyvateľov postihnutých oblasťami na budúcu ochranu pred povodňami

Som presvedčený, že súčasné zasahovanie samozvaných „odborníkov“ do problematiky vody budú kompetentní činitelia prehliadať a podpora komplexného odborného riešenia vodohospodárskych problémov v krátkej dobe. Voda nenechá bez trestu neodborné zásahy a zanedbanie nutných úprav. Aj vo vodnom hospodárstve platí niekoľkonásobne, že škodám treba predchádzať. Je to lacnejšie a zodpovednejšie.

JULIUS BINDER

KULTÚRA Č. 5/2011 VYJDE S DÁTUMOM 9. MAREC 2011

KULTÚRA
DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY
PREDPLATNÉ V ROKU 2011

Kultúra je dvojtýždenník pre kultúru, literatúru a myslenie o spoločnosti. Ponúka tradíciu inteligentnej publicistiky, ktorá sa hlási k jedinej závislosti dôstojnej človeka - závislosti od etiky. Okolo tejto závislosti sa neschádzajú ľudia, ktorí predávajú svoj talent a vzdelanie, ale tí, ktorí „zadarmo dostali“, preto aj „zadarmo dávajú“.

Vytvárajú tak platformu na diskusiu o významných otázkach slovenskej spoločnosti, jej koreňoch, tradícii, ale aj jej súčasnom stave, s dôrazom na mravnosť jej intelektuálnych elit.

Duchovný rozmer života jednotlivca a národa tvorí chrbticu nášho záujmu v čase, keď sa za mimikriou globalizujúceho sa sveta neraz skrýva potlačanie národných kultúr.

Kultúra nezápasi proti ničomu. Kultúra vedie zápas o niečo.

Neprisvedčame, neagitujeme, nezastrašujeme. Inšpirujeme.

Darujte dobrým priateľom Kultúru! Prispejete tak k obrode národa a spoločnosti.

Kto si predplatí Kultúru, investuje nielen do seba, ale aj do rozvoja svojej vlasti.

Objednať si môžete Kultúru v Slovenskej pošte, a. s.,

alebo aj na e-mailovej adrese Kultúry redakcia@kultura-fb.sk.

Jeden výtlačok v roku 2011 stojí 1,20 eur. V roku 2011 vyjde 21 čísel.

KULTÚRA

dvojtýždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 1,20 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s.,

Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciamy. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

V tomto článku sa budeme snažiť poukázať na osobnosť Edvarda Beneša počas jeho pôsobenia vo funkcii ministra zahraničných vecí 1. Československej republiky (ďalej ČSR), resp. prezidenta republiky. Hlavným zámerom článku je snaha načrtnúť vzťah Beneša k Slovákom a jeho miesto v elitárskom slobodomurárskom spoločenstve.

Edvard Beneš je kontroverzná osobnosť česko-slovenských dejín. Budúci československý prezident sa počas svojich štúdií vo Francúzsku zoznánil so slobodomurárskymi lóžami, ktoré ho zaujali svojou myšlienkou ovládnuť svet. Ako mladý, ambiciózný človek, túžiaci po moci sa zapojil do prvého československého odboja počas 1. svetovej vojny a stal sa blízkym spolupracovníkom generála Milana Rastislava Štefánika a Tomáša Gariqua Masaryka. Kvôli svojej fixnej idey vybudovať centralistický československý štát sa dostal do sporu so Štefánikom, ktorý bránil záujmy slovenského národa za jeho rovnoprávne postavenie v budúcom štáte. Ako víťaz spor sa vyhrotil po tom, ako Štefánik v jednom rozhovore požiadal Beneša, aby predložil účet za hospodárenie s peniazmi amerických Slovákov, ktoré boli určené pre zahraničný odboj. Keďže Beneš nevedel odpovedať na túto otázku bolo zrejme, že sa bude chcieť zbaviť nepohodlného človeka, ktorý ho chcel postaviť pred československý súd za spreneverenie značnej časti peňazí. Známá letecká nehoda, pri ktorej zahynul generál Štefánik, nebola dielom náhody, ale úkladnej vraždy, ktorú mal na svedomí Beneš a jeho francúzski spojenci, ktorí sa obávali talianskeho vplyvu pri budovaní československej armády. Podľa dohody medzi Československom a dohodovými mocnosťami malo byť totiž Slovensko oslobodené talianskou armádou. Týmto činom sa Beneš zapísal do histórie ako politik, ktorý budoval svoju kariéru na vražde svojho bývalého priateľa.

Benešova úloha v začiatkoch zrodu Československého štátu a jeho postoje

Legitímácia Edvarda Beneša - doklad o členstve v slobodomurárskej lóži

Aký bol v skutočnosti Edvard Beneš?

k autonómnemu hnutiu pod vedením Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej HSĽS) na čele s Andrejom Hlinkom, nikdy neboli pozitívne, čo vyplývalo z jeho presvedčenia o jednotnom československom národe v etnografickom zmysle slova. Počas existencie 1. ČSR presadzoval Beneš vo funkcii ministra zahraničných vecí a neskôr prezidenta politiku úzkej spolupráce so ZSSR, čím dal najavo svoje ľavicové zmýšľanie a sympatiu s boľševickým režimom. Nevadilo mu pritom, že tým ohrozuje jestvovanie republiky, ktorá sa v druhej polovici 30 - tých rokov dostala do medzinárodnej izolácie. Ako už bolo spomenuté Beneš bol zástancom myšlienky jednotného československého národa a to nielen v politickom, ale aj etnickom zmysle. V praxi to

znamenalo počesťovanie slovenského školstva, boj proti slovenskej Katolíckej Cirkvi a jej politickej reprezentantke HSĽS. Takisto podporoval drancovanie slovenského hospodárstva a dosadzovanie do úradov svojich verných stúpenčov z radov Čechov, ale aj Slovákov. Aj vďaka podpore HSĽS sa stal v roku 1935 prezidentom ČSR. Avšak HSĽS ho nepodporila, pre nič za nič, ale pre prísľub toho, že v najbližšom období sa bude Praha venovať autonómii Slovenska, ktorá mala byť postupom času aj prijatá. No Beneš to nemyslel úprimne a k autonómii došlo až po mnichovskej zrade a po jeho abdikácii 5. októbra z funkcie prezidenta a nakoniec 22. októbra odletel do Anglicka.

Krátko po 2. svetovej vojne si Beneš zriadil národnú bezpečnosť, ktorá na zá-

klade krivých udaní zatkla mnohých nevinných ľudí a to nielen Nemcov a Maďarov, ale aj Čechov a Slovákov, ktorí sa „spreneverili Československej republike“ tým, že v marci 1939 podporili rozpad Československa, aby zachránili aspoň to, čo sa dalo spoluprácou s nemeckými orgánmi mierni nacistické represálie. Beneš dal zatvoriť svojich politických odporcov do koncentračných táborov, o ktorých existencii nevedel svet, pretože nikomu z uväznených sa nepodarilo utiecť. Tak si Beneš za pomoci sovietskych zbraní vybudoval režim, kde pod rúskom demokracie vládla nedôvera, podozrievanie, udavačstvo a pomsta voči politickým nepriateľom. Na základe toho je možné povedať, že Benešovo režim sa v mnohých oblastiach podobal Hitlerovmu režimu a preto bola opodstatnená snaha povojnových slovenských exulantov bojovať proti tomuto režimu. Beneš bol však na rozdiel od Hitlera rafinovanejší stratég a taktik, ktorý sa usiloval zakrývať svoje zábery pri riešení národnostnej otázky, či postavenia Slovákov v Československu. Uistoval svetovú verejnosť, že jeho politika je vedená duchom demokracie a pluralizmu, hoci v skutočnosti jeho opatrenia smerovali k asimilácii slovenského národa. Svedčí o tom aj jeho súkromný prejav, kde povedal, že on nikdy neuzná existenciu slovenského národa. Z toho pramenila aj jeho nenávisť voči predstaviteľom režimu 1. Slovenskej republiky (SR), ktorá sa prejavila v retribučných procesoch.

Čo bolo hlavnou príčinou Benešovej nenávisť voči slovenskému národu? Domnievame sa, že jednou z nich bolo aj jeho členstvo v slobodomurárskej lóži s názvom Veľká národná lóža Československá, do ktorej vstúpil v roku 1927. Na priblíženie, čo je to slobodomurárstvo? V Podolského publikácii o slobodomurároch sa píše toto: „Podľa slobodomurára Srba doteraz sa nikomu nepodarilo podať jasnú a vyčerpávajúcu definíciu slobodomurárstva, každá z doterajších definícií vystihuje len časť z celého pojmu. Navyše je rozdiel medzi definíciou pre verejnosť a definíciou určenou pre slobodomurárov. Napr. slobodomurársky spolok Veľký východ Francúzska má vo svojich stanovách, platných od r. 1884, túto definíciu: „Slobodomurárstvo je ľudomilná, filozofická a pokroková inštitúcia a jej cieľom je hľadanie pravdy, štúdium morálky a solidarit. Jej zásadou je vzájomná tolerancia, úcta k sebe a k ostatným a absolútna sloboda vyznania. Metafyzické predstavy považuje za osobnú záležitosť svojich členov, odmieta aké-

koľvek dogmatické tvrdenia. Jej heslom je sloboda, rovnosť, bratstvo. Slobodomurárstvo má za úlohu rozšíriť na všetkých ľudí bratské putá, ktoré zjednocujú slobodomurárov na celej zemeguli.“ Podľa Francúzskej národnej veľkolóže, inej slobodomurárskej organizácie: „Slobodomurárstvo vytvára Chrám Cnosti a kope hroby nerestiam prostredníctvom učenia založenom na alegóriách ukrytých za symbolmi.“ Ako vidíme, slobodomurárstvo je tajná elitárska spoločnosť, ktorá riadi svet a usiluje sa o zničenie Katolíckej cirkvi. Preto aj mnohí pápeži verejne odsúdili túto sektu. Jedným z nich bol pápež Lev XIII., ktorý v roku 1884 vydal encykliku Humanum genus, ktorá je jedným z najúplnejších dokumentov cirkvi týkajúcich sa slobodomurárstva. Konštatoval, že ľudstvo sa delí na dve časti: „jedna sa pridáva Boha a druhá diabla. Ti, ktorí sa držia diabla, vypovedali vojnu Bohu, Kristovi a jeho cirkvi. V tejto vojne je slobodomurárstvo mocným pomocníkom satanovho kráľovstva. Slobodomurárska sekta získala taký vplyv, že sa zdá, ako keby mala takmer všetku moc v štátoch. Sú rôzne sekty, pre ktoré je slobodomurárska sekta akýmsi ústredím. Tieto sekty majú tajnú povahu aj vtedy, keď konajú verejné schôdze a vydávajú verejné časopisy. Aj v tom prípade sa v nich mnoho tají: posledné plány, mená najvyšších predstavených, tajné schôdzky najzasvätených skupín, niektoré uznesenia a prostriedky k ich uskutočneniu. Slobodomurári sa musia zaviazat k bezpodmienečnému plneniu rozkazov svojich vodcov.“² Keďže cieľom československých slobodomurárov bola asimilácia ostatných národov žijúcich v Československu, nie je ťažké domyslieť si, prečo sa prezident Beneš usiloval o počesťenie slovenského národa a prečo tak veľmi nenávidel predstaviteľov 1. SR na čele s Jozefom Tisom.

Osobnosť E. Beneša je pre náš národ veľmi rozporuplná. Po prvé preto, lebo neuznával Slovákov ako samostatný národ. Po druhé preto, lebo zastával ilúziu „čechoslovakizmu“. Po tretie preto, lebo bol členom slobodomurárskej lóže. Takže to môžeme nakoniec zhrnúť tak, že historická postava E. Beneša je pre Slovákov a naše spoločné historické bytie v prvej polovici 20 storočia skôr negatívnu. Hlavne pre jeho nerešpektovanie Slovákov, ako národa a spolčenie sa s elitou, ktorá vyznávala pre slovenskú spoločnosť a jej tradície negatívne myšlienky.

POZNÁMKY:

1 Bližšie pozri: *PODOLSKÝ, PETER. B.: Slobodomurárstvo - nešťastie našej doby. Bratislava: MAGNIFICAT SLOVAKIA, 2007. ISBN 978-80-967740-7-4*

2 *Tamtiež, s. 13*

PETER SLIACKY, JÁN HODÚR

Nespravodlivý trest smrti pre rodáka z Černovej

Bernard Jaško

Pohutý deň 17. február 1951. Na nádvorí Krajskej súdnej väznice v Bratislave vykonali trest smrti povrazom pre Pavla Kalinaja a Bernarda Jaška. Títo nevinní muži sa stali obeťami komunistami vykonštruovaného súdneho procesu za svoj vzdor voči režimu.

Pripomíname si 60. výročie ich popravy.

Bernard Jaško sa narodil v roku 1923 v Černovej. V roku 1946 vstúpil do Zboru národnej bezpečnosti, kde pôsobil v poriadkovej službe a potom ako lyžiar vo Veľkej Lomnici. Komunisti po svojom nástupe k moci ovládli aj obranné a bezpečnostné zložky štátu. V roku 1949 začal Černovčan Jaško pracovať na Povereníctve vnútra, kde sa dostal spolu s kolegom Pavlom Kalinajom ku informáciám o Katolíckej cirkvi. ŠtB vtedy chystala útoky na biskupov.

„Niektoré správy, ktoré získal B. Jaško z ďalekopisov na povereníctve vnútra, sa týkali odpočúvania konferencie cirkevných predstaviteľov v Starom Smokovci príslušníkmi ŠtB,“ vysvetlil historik Ústavu pamäti národa Vladimír Palko ml. „Štefan Uhrín navštívil Buzalku a oboznámil ho s obsahom týchto správ. Uhrínova výpoveď o návštevách u biskupa bola neskôr použitá aj v procese s tromi slovenskými biskupmi - gréckokatolíkom Pavlom Gojdičom z Prešova a rímskokatolíkami Jánom Vojtaššákom zo Spišskej Kapituly a Michalom Buzalkom, ktorý prebehol 10. - 13. januára 1951. Gojdiča a Buzalku odsúdili na doživotie, Vojtaššáka na 24 rokov väzenia.“

Súd udelil Bernardovi Jaškovi a Pavlovi Kalinajovi tresty smrti, spolu s nimi odsúdil ďalších 20 obžalovaných na celkovo 144 rokov väzenia. Jaško a Kalinaj boli odsúdení za zločiny vyzvedačstva a ohrozenie obrany republiky, informuje Palko z ÚPN.

„Tragický osud Jaška a Kalinaja, ale aj ich odhodlanie vzdorovať komunistickej diktatúre spôsobom, ktorý si vybrali, ovplyvnili môj pohľad na komunizmus rovnako, ako iné procesy z doby neslobody, ktoré boli tým najprizrenejším, čo mohol tento zvrhľý režim vytvoriť. Ale ich príbeh je dôkazom, že aj v tak veľmi napätom období, v ktorom žili, sa dá zachovať česť a svedomie, aj keď cena je niekedy príliš vysoká,“ tvrdí historik Palko.

Bernardovi Jaškovi, ktorého popraviť iba ako 27-ročného, je venovaná pamätná tabuľa na ulici Andreja Hlinku v Černovej na priečelí povýššie kultúrneho domu. V Jaškovom rodisku - Černovej - a Kalinajovom rodisku - Bijacovciach - sa uskutočnili pietne spomienky pripomínajúce 60 rokov od ich popravenia.

MATÚŠ DEMKO